

*“Exodus”
“Shemot” (navnene)*

2. MOSEBOK

*Gud utfrir Israel for å
gjøre dem til sitt folk*

A dramatic, stormy sea with large, curling waves and a bright light source breaking through the dark, turbulent clouds.

“Ikke noe annet GT-motiv er så viktig å forstå. Ingen annen hendelse er så grunnleggende for begge testamenter. Våre oppfatninger om utfrielse og soning, om Gud som bor hos sitt folk, om Gud som velger seg ut et folk, osv. har sine røtter i denne hendelsen.”

Dictionary of Biblical Imagery

NÅR SKJEDDE UTGANGEN OG UNDER HVILKEN FARA0?

MERNEPTAH-STELEN (CA. 1210 F.KR.)

“Israel er ødelagt, hans ætt finnes ikke mer.”

VIKTIGE TEKSTER:

2 Mos 1,11: “De måtte bygge to forrådsbyer for farao, Pitom og Ramses.”

1 Kong 6,1: “I det fire hundre og åttiende året etter at israelittene var dratt ut av Egypt, i måneden siv, som er den andre måneden, begynte Salomo å bygge Herrens hus.” (966 f.Kr.)

Dom 11,26: “Nå er det tre hundre år siden Israel bosatte seg i Hesjbon og byene der omkring.” (ca. 1100 f.Kr.)

ALTERNATIV 1: 1266 F.KR. (HOVEDTEKST: 2 MOS 1:11)

1. Ramses ble bygget ca. 1270 under Ramses II (1279-1213 f.Kr.)
2. 1 Kg 6,1: 480 = 12 x 40 år = Symbolsk for 12 generasjoner. Egentlig 12 x 25 år = 300. Utgangen ca. 1266 f.Kr.
3. Jefta (Dom 11:26) er upålitelig eller overdriver retorisk.
4. Arkeologiske spor etter mye ødeleggelse i hele Kanaan på 1200-tallet. Da var også egyptisk innflytelse minimal.

Problemer:

- “Ramses” nevnes også i 1. Mos 47:11, lenge før Ramses II. Sannsynligvis en senere oppdatering (som f.eks. 1. Mos 12:8 og 28:19). Den eldre byen Avaris lå på samme sted.
- Bibelen sier ikke at alle byene ble ødelagt — bare Jeriko, Ai og Hasor.
- Ingen spor av at Jeriko ble ødelagt på 1200-tallet
- Moses ble født **etter** byggingen og var da 80 år tidligst i 1190. Passer ikke med Merneptah-stelen.
- Slektstavlen i 1 Krøn 6 med 19 generasjoner fra utgangen til Salomos tempel blir for lang.
- Ramses II kan ikke være **både** faraoen som gjør dem til slaver **og** faraoen under utgangen (2:23).

ALTERNATIV 2: 1446 F.KR. (HOVEDTEKST: 1 KONG 6,1: 966+480)

1. En bokstavelig lesing av 1 Kong 6:1 passer med Dom 11:26 og 1 Krøn 6.
2. Arkeologiske funn i Jeriko, Ai og Hasor viser ødeleggelse sent på 1400-tallet.
3. *Amarna-brevene* viser at kanaaneiske konger på 1300-tallet ba farao Akhenaten om hjelp mot *habiruene* som overtok landet.

Problemer:

- *LXX har 440 år i 1 Kong 6:1*
- *Summen av Bibelens tall fra Moses til Salomo er minst 630 år (så dommerne må i så fall overlappe)*
- *'Habiru' brukes om mange flere grupper enn evt. hebreere, også lenge før.*

NOEN KONKLUSJONER:

- Vi kan ikke ta *både* 1 Kong 6:1 og 2 Mos 1:11 bokstavelig. Hvis 480 år er bokstavelig, må henvisningen til Ramses tas som en oppdatering/anakronisme. Tar vi 'Ramses' bokstavelig, må de 480 årene tolkes symbolsk.
- *“Jeg vil oppfordre evangelikale bibelforskere, historikere og arkeologer til ikke å bruke all sin energi på å forsvare en datering for utgangen når den virkelige debatten i dag er om bøkene 2. Mosebok-Dommerne inneholder noe historisk i det hele tatt og om det skjedde en vandring og en utgang. (James Hoffmeier)*
- *“Bevisene for historisiteten til 2. Mosebok-beretningen er avgjørende, men bevisene for den spesifikke dateringen er fortsatt usikre.” (Charles Pfeiffer)*

	High Chronology (CAH)	Middle Chronology (Kuhrt)	Low Chronology (Kitchen, ABD)
Eighteenth Dynasty			
Thutmose I	1525-1512	1507-1494	1504-1491
Thutmose II	1512-1504	1494-1490	1491-1479
Thutmose III	1504-1450	1490-1436	1479-1425
Amenhotep II	1450-1425	1438-1412	1427-1400
Thutmose IV	1425-1417	1412-1403	1400-1390
Amenhotep III	1417-1379	1403-1364	1390-1352
Amenhotep IV/Akhenaten	1379-1362	1364-1347	1352-1336
Nineteenth Dynasty			
Seti I	1318-1304	1305-1290	1294-1279
Ramesses II	1304-1237	1290-1224	1279-1213
Merneptah	1236-1223	1224-1204 (?)	1213-1203
Twentieth Dynasty			
Ramesses III	1184-1152	1184-1152	1184-1153

Table 2: Comparison of Egyptian Chronologies

Ca 1665: Jakob og familien kommer til Egypt (1. Mos 47:9 sier Jakob er 130 år)

Ca. 1650-1550: *Hyksos-perioden* i Egypt, da semittiske konger styrte i nord.

Ahmosis I (1570–1546): Overvinner *Hyksosene* (*Ville allerede da ikke kjent Josef både pga tid og at han overtok sørfra.*)

Amenhotep I (1546–1526)

Thutmosis I (1526–1512) (*Moses født ca. 1526 etter Bibelens kronologi. Var det denne faraoen som kom til makten i 1:8 og som drepte hebreernes guttebarn?*)

Thutmosis II (1512–1504)

Hatshepsut (1504–1483): Datter av Thutmosis I, gift med Thutmosis II, fikk ingen sønn. (*Moses sin adoptivmor?*)

Thutmosis III (1504–1451): Sønn av Thutmosis II og stesønn til Hatshepsut. Overlegen makt, 18 felttog inn i Kanaan. Påbegynte byggingen av Avaris (senere kalt Ramses).

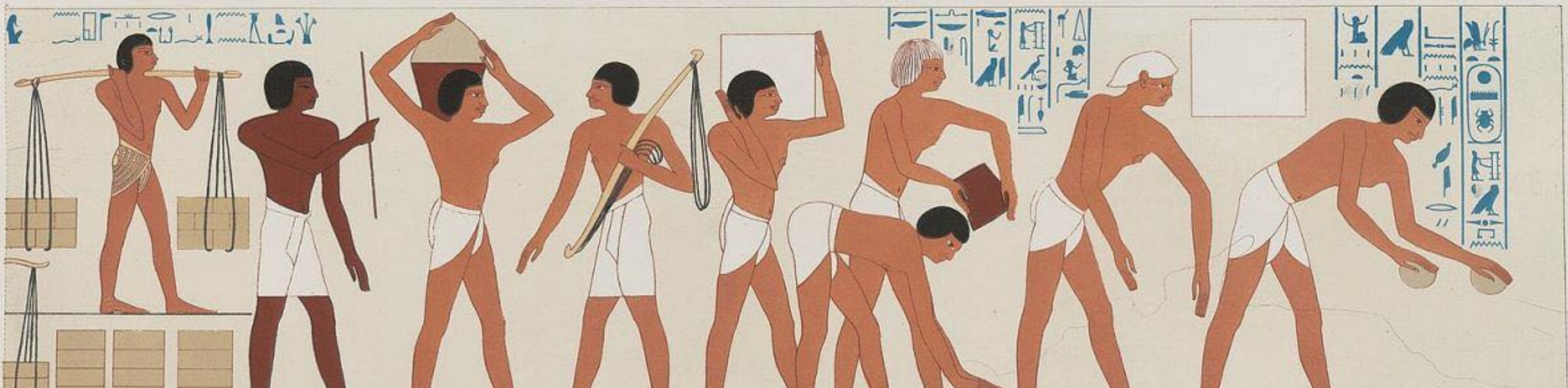
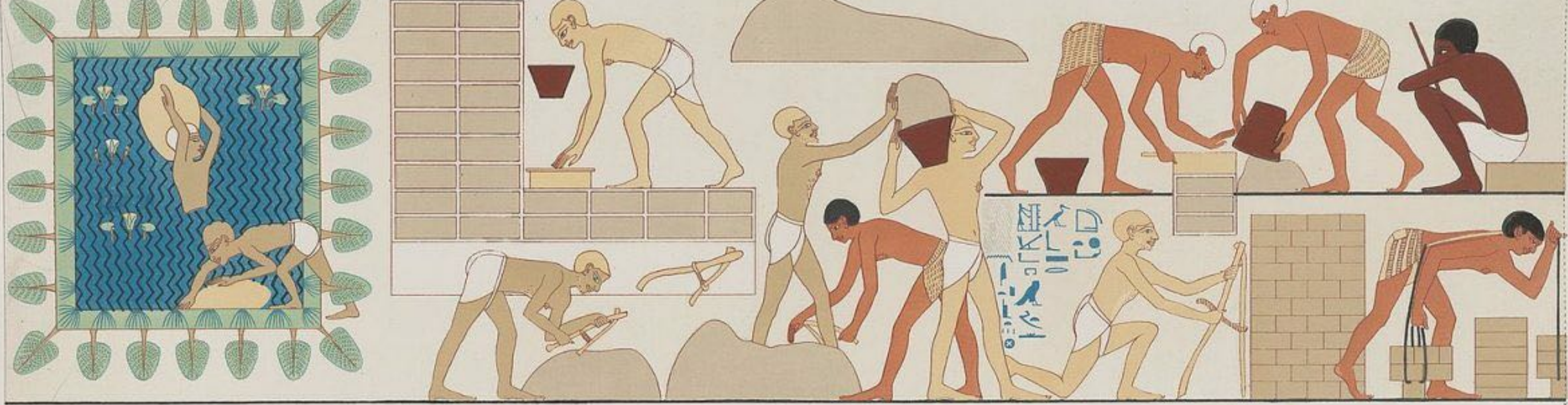

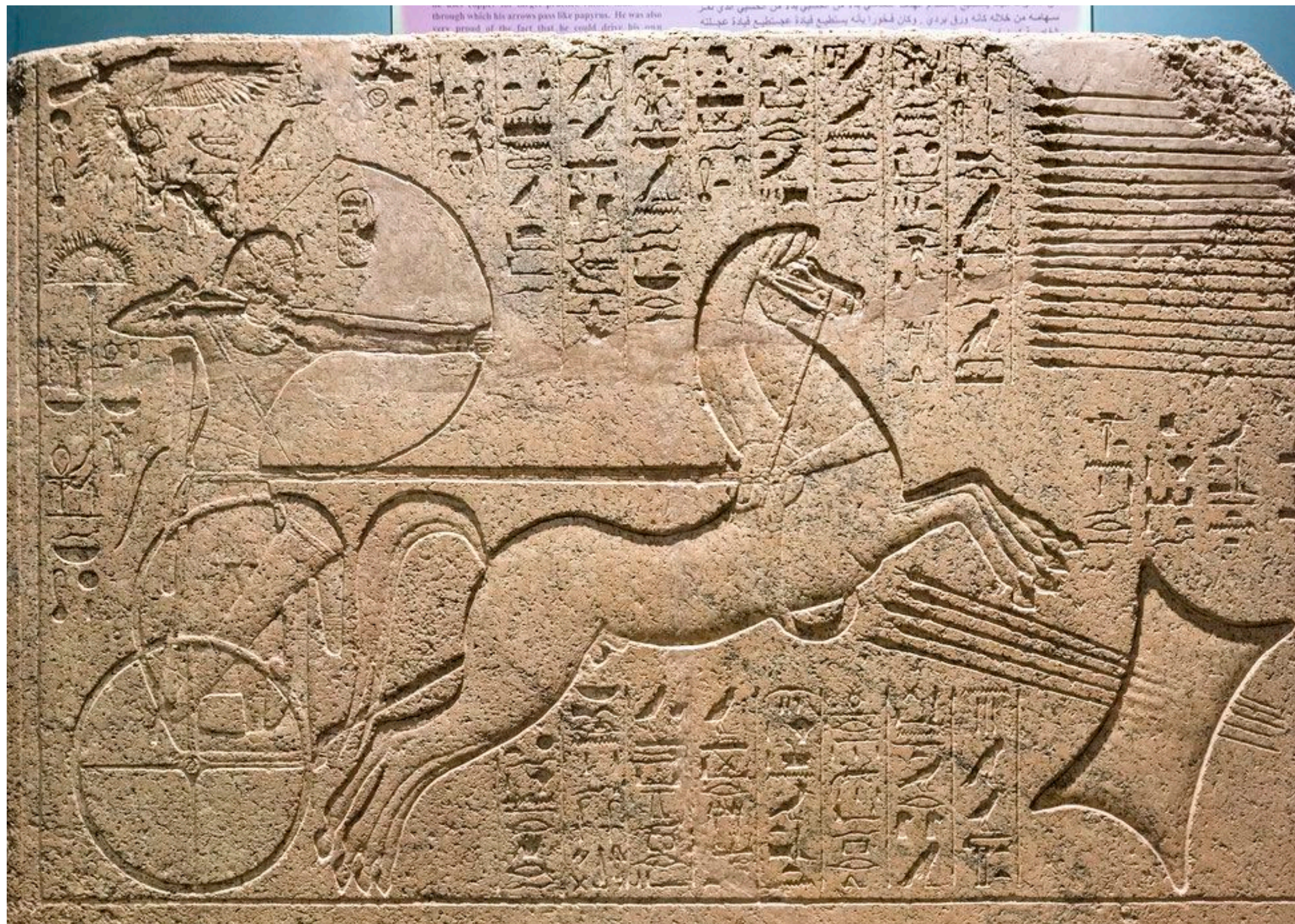
THUTMOSIS III

AMENHOTEP II (1453-1426)

- Kjent for sin brutalitet
- Importerte mer enn 101000 fanger fra midtøsten (mer enn noen annen farao) og hadde den mest berømte slavedriveren: Rekhmire
- Stillhet om siste del av regjeringstiden hans
- Hans eldre bror Amenemhat døde før deres far. Var altså ikke førstefødt og ville da overleve den 10. plagen (dersom denne også gjaldt foreldregenerasjonen).

Kjent som den mest atletiske faraoen, men døde i 40-årene.

Enten døde han ikke i Sivsjøen (2. Mos 14:23-31), eller liket ble funnet og ble balsamert senere (14:30, og kronologien må i så fall endres).

Thutmosis IV (1426–1416): Var trolig ikke førstefødt og kom overraskende til tronen. *(Fordi hans eldre bror døde i den 10. plagen? En bror, Webensenu, kan ha blitt gravlagt med deres far, men uvisst om han var eldre.)*

Amenhotep III (1416–1377): Bare et par felttog på ca. 40 år, men ble den fremste byggeren i Egypts historie.

Akhenaten (1377–1360): Monoteist, Kanaan blir erobret av *habiru-ene*.

Hvor dro de?

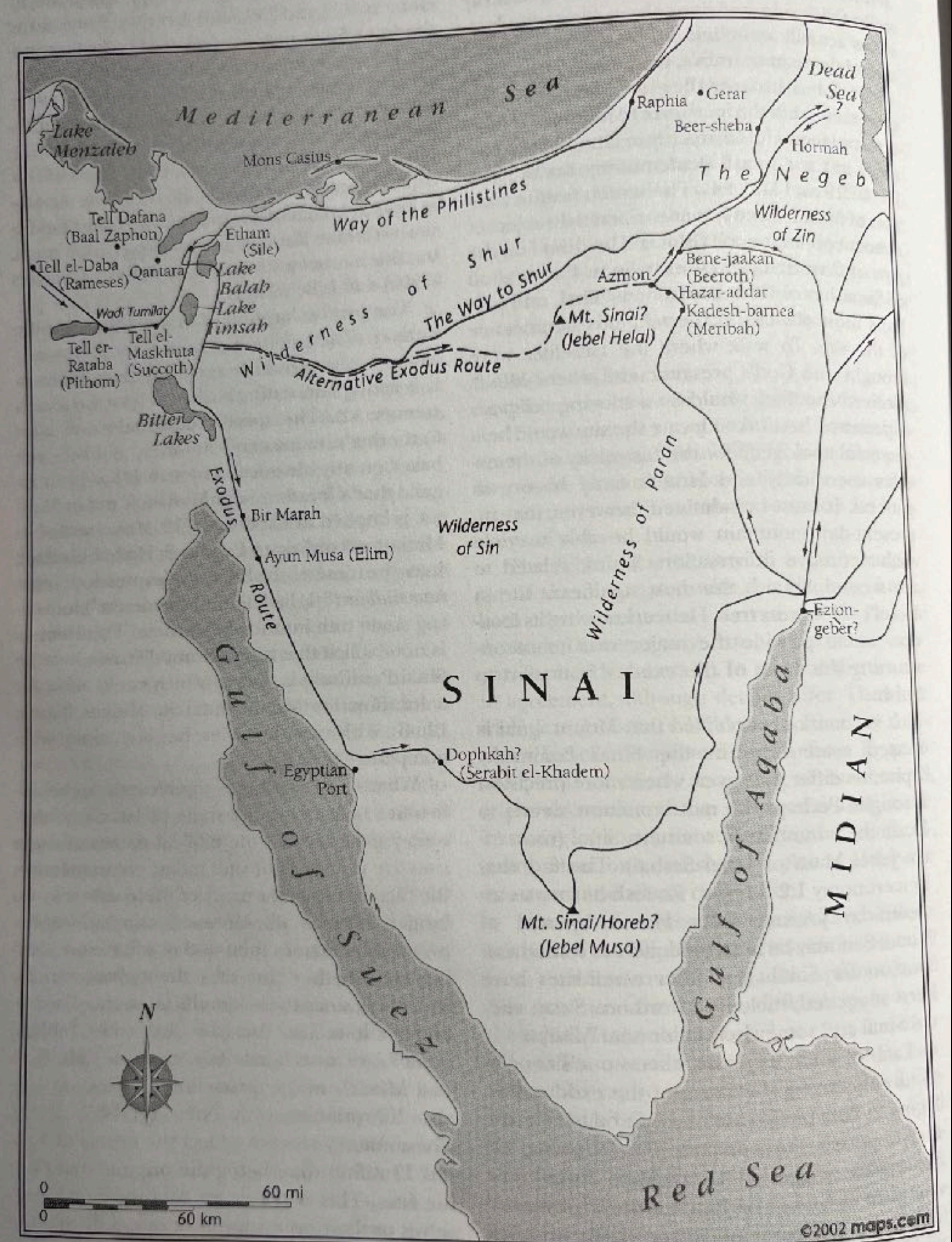

Figure 2: Possible Routes of the Exodus

HVORFOR HAR DET IKKE BLITT FUNNET ET ENESTE SPOR ETTER ISRAELSFOLKET I ØRKENEN?

Spørsmålet er hvor mye vi kan forvente å finne etter et nomadisk folk i en ødemark flere tusen år senere, når vi ikke en gang vet hvor de dro og hvor mange de var.

“Fravær av bevis er ikke bevis på fravær.”

Ikke “arkeologi” å konkludere ut fra noe man *ikke* finner.

“A group of people traveling through Sinai’s landscapes would not be burdened with tonloads of clumsy pottery specially to delight archaeologists when they themselves expected to go from Sinai within a year to Canaan.” - Egyptolog Kenneth Kitchen

HVORFOR NEVNES IKKE UTGANGEN I EN ENESTE EGYPTISK KILDE?

► Kenneth Kitchen:

1. Hvor mye kan vi forvente å finne? 99% av papyrusene fra denne perioden er borte.
2. Man skrev generelt ikke ned militære nederlag i oldtiden. “Egyptiske guder ga bare seier til konger - og nederlag tydet på guddommelig *misnøye*, ikke applaus.”

► Gerald Wheeler: *Ancient Egypt's Silence About the Exodus*

3. Det egyptiske uttrykket for å skrive, *medu netcher*, betyr ‘gudenes ord’. Skrevne ord var gudenes menneskelige motpart og hadde dermed gudenes krefter. Egypterne trodde at hvis noe ble skrevet ned, kunne man få det til å skje flere ganger ved hjelp av magi.
4. Og motsatt: En bevisst avgjørelse om ikke å skrive ned noe, eller å viske ut noe som var skrevet, betydde at det ville være som om hendelsen aldri hadde funnet sted.

“En god del historiske spørsmål forblir håpløst ubesvarte. I hvilket århundre fant utgangen sted?... Vi vet fortsatt ikke hvilken farao det var. Interessant nok blir vi ikke fortalt det (2. Mos 1,8). Vi vet ennå ikke hvilken rute israelittene tok, hvilken sjø de krysset, eller hvor Sinaifjellet er. Disse hendelsene utgjør de grunnleggende historiske konturene av 2. Mosebok og likevel fortsetter de å unnsnippe oss. Kan ikke en skikkelig tolkning av boka skje før etter at disse grunnleggende spørsmålene er blitt besvart? Jo. Faktisk har kirken fått åndelig utbytte av 2 Mosebok i lang tid uten slik håndfast kunnskap.”

–Peter Enns

*“Det Bibelen gir oss er det guddommelige perspektivet på hendelsene, altså hva Gud vil at vi skal se og forstå... Det vi har er teksten foran oss, som er en gave fra Gud. Det er teksten som er fokus for vår oppmerksomhet, ikke det som kan ligge bak den... Når temaet blir **bibeltolkning**, er det ikke noe “bak den”. “Det er “den” som er det vi skal studere.””*

–Peter Enns

1-15	Utgangen fra Egypt	Relasjonen etableres
16-18	I ørkenen	
19	Gud åpenbarer seg på Sinai-fjellet	
20	De ti bud	En varig relasjon
21-24	Paktsboken	
25-31	Instruksjoner for møteteltet	
32-34	Gullkalven	
35-40	Byggingen av møteteltet	

KAP 1–6: MOSES REISES OPP

KAP 1-2

PRIORITERINGER

2,11: En tid etter, da Moses var blitt voksen...

UTELATELSER

1,8: Det sto fram en ny konge i Egypt, en som ikke visste om Josef.

2,1-2: Det var en mann av Levis hus som giftet seg med en levitt-datter. Kvinnen ble med barn og fødte en sønn.

ANTROPOMORFISMER ("menneskeliggjøringer")

2,24: Gud husket sin pakt med Abraham, Isak og Jakob.

**MOSES'
SPØRSMÅL**

GUDS SVAR

MOTVILLIGE MOSES

1

3:11-12

“Hvem er jeg?”

“Jeg vil være med deg.”

2

3:13-22

“Hvem skal jeg si
har sendt meg?”

“Herren, fedrenes Gud,
Abrahams Gud, Isaks Gud
og Jakobs Gud, har sendt
meg til dere.”

3

4:1-9

“Men hva om de
ikke tror meg?”

Tre tegn

4

4:10-12

“Men jeg er en
dårlig taler.”

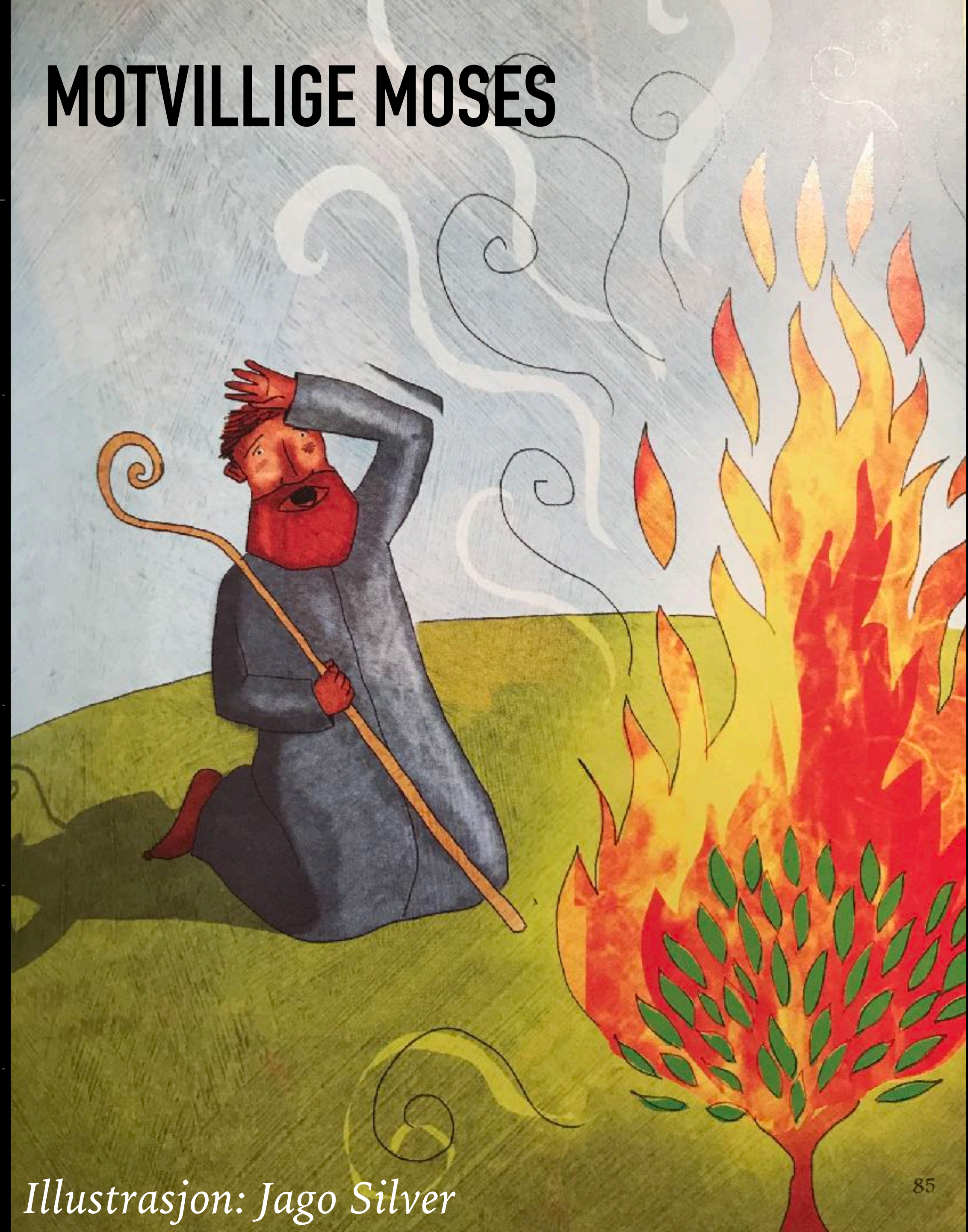
“Jeg skal være med deg.”

5

4:13-17

“Send heller en
annen.”

“Aron skal tale på dine
vegne.”

Illustrasjon: Jago Silver

'JEG ER' (3:14)

- v. 13-15: “...og de så spør meg: Hva er hans navn? Hva skal jeg da svare dem?” 14 Gud svarte Moses: “Jeg er den jeg er.» Og han sa: «Slik skal du svare israelittene: Jeg er har sendt meg til dere.” 15 Og Gud fortsatte: “Du skal si til israelittene: Herren [Jahve], fedrenes Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud og Jakobs Gud, har sendt meg til dere. Dette er mitt navn til evig tid, dette skal jeg kalles fra slekt til slekt.”
- ‘Jeg er’ og ‘Jahve’ kommer trolig fra ordet ‘å være’.
- I v. 14 ser selve navnet ut til å være ‘Jeg er’
- v. 15: ‘Dette er mitt navn til evig tid’ —> Mest naturlig hele forrige setning.
- Et nytt navn ville ikke ha hjulpet Moses i å få troverdighet overfor israelittene. “Jeg er” nevnes ikke ellers i GT.

'JAHVE' (6:3)

- “Jeg viste meg for Abraham, for Isak og for Jakob som Gud, Den veldige, men under mitt navn Herren var jeg ikke kjent for dem.”
- Navnet ‘Jahve’ ser ut til å være kjent av bl.a. Eva (4:1), folk generelt (4:26) og Noas far Lamek (5:29).
- Tolkning: “Jeg viste meg for Abraham, Isak og Jakob, men bare delvis - som *El Shaddai*. Men jeg gjorde ikke kjent for dem hvem jeg er fullt ut, det som mitt navn *Jahve* innebærer. Dette er blitt kjent først nå, til dere, den generasjonen som vil være vitner til min mektige frelse.”

4:24-26

PROBLEMER:

1. Ulogisk: Hvorfor skulle Gud ville ta livet av Moses rett etter at han endelig har fått overtalt ham?

2. Tvetydige pronomener: Moses nevnes egentlig ikke, og heller ikke “Herren” i v. 26.

3. Uklarheter:

- Hvilken sønn er dette? (2:22, 4:20, 18:4)
- Hvorfor var han ikke omskåret?
- Er det bokstavelig “fötter” eller en eufemisme?
- Hva mener Sippora med å si “en blodbrudgom”?

4:24-26

FORSLAG:

1. Gud sier han skal drepe faraos førstefødte (v. 23), og sannsynligvis betyr dette “alle” som i 11:5. Dette gjelder også Moses’ førstefødte Gersjom (“hans liv”, v. 24) siden han ennå ikke hadde blitt omskåret. Sippora omskjærer Gersjom mens Moses holder ham fast, før “han lot ham gå” (v. 26).

2. Pronomen som i NO11

- Moses hadde ikke tatt omskjærelsen alvorlig og unnlatt å omskjære sin egen sønn. Noe skjer som gjør at Moses skjønner at dette må gjøres, og han har tydeligvis tid til å utføre omskjærelsen. Dette var såpass viktig at Gud truer med å ta livet av Moses.
- Likheter med Jakob som slåss med en engel (1. Mos 32). 1) Kveld, 2) på vei tilbake til hjemlandet som de hadde flyktet fra i frykt, 3) har med seg familie de hadde fått i utlandet ved å gifte seg med en fjern slektning, og 4) begge reisene er på Guds befaling. Jakob må lære å kjempe og ikke være en snik. Som Israels store befrier må Moses lære å ta seriøst det eneste som skiller Israel fra andre folk på denne tiden.

4:24-26

HOVEDPOENG:

- Pakten med Abraham (med omskjærelsen som tegn) er hele grunnen til at de reddes.
- Leserne ville forstå at det viktigste å huske på etter at Gud har reddet dem, er å holde pakten og bli omskåret.

“Berørte” (4:25) er samme ord som “stryke” i 12:22. Også blod i begge historier, og 4:22-23 peker fram på den 10. plagen som vil sette israelittene fri. Gud kommuniserer at frelse fra dommen kommer gjennom å være beskyttet av blodet.

5,22-23

Da vendte Moses seg til Herren igjen og sa: «Herre, hvorfor har du handlet ondt mot dette folket? Hvorfor har du sendt meg? Fra den stund jeg gikk til farao for å tale i ditt navn, har han handlet ondt mot dette folket. Og du har ikke gjort noe for å befri folket ditt!»

6,1: Herren sa til Moses: «Nå skal du få se hva jeg vil gjøre med farao. Tvunget av en sterk hånd skal han la dem dra, og tvunget av en sterk hånd skal han drive dem ut av landet sitt.»

5,22–23: “HVORFOR HAR DU SENDT MEG?”

Ting går ikke alltid på skinner selv om Gud har kalt oss tydelig til noe. Det kan få oss til å stille spørsmålstegn ved hva Guds vilje er, og om han i det hele tatt er med oss.

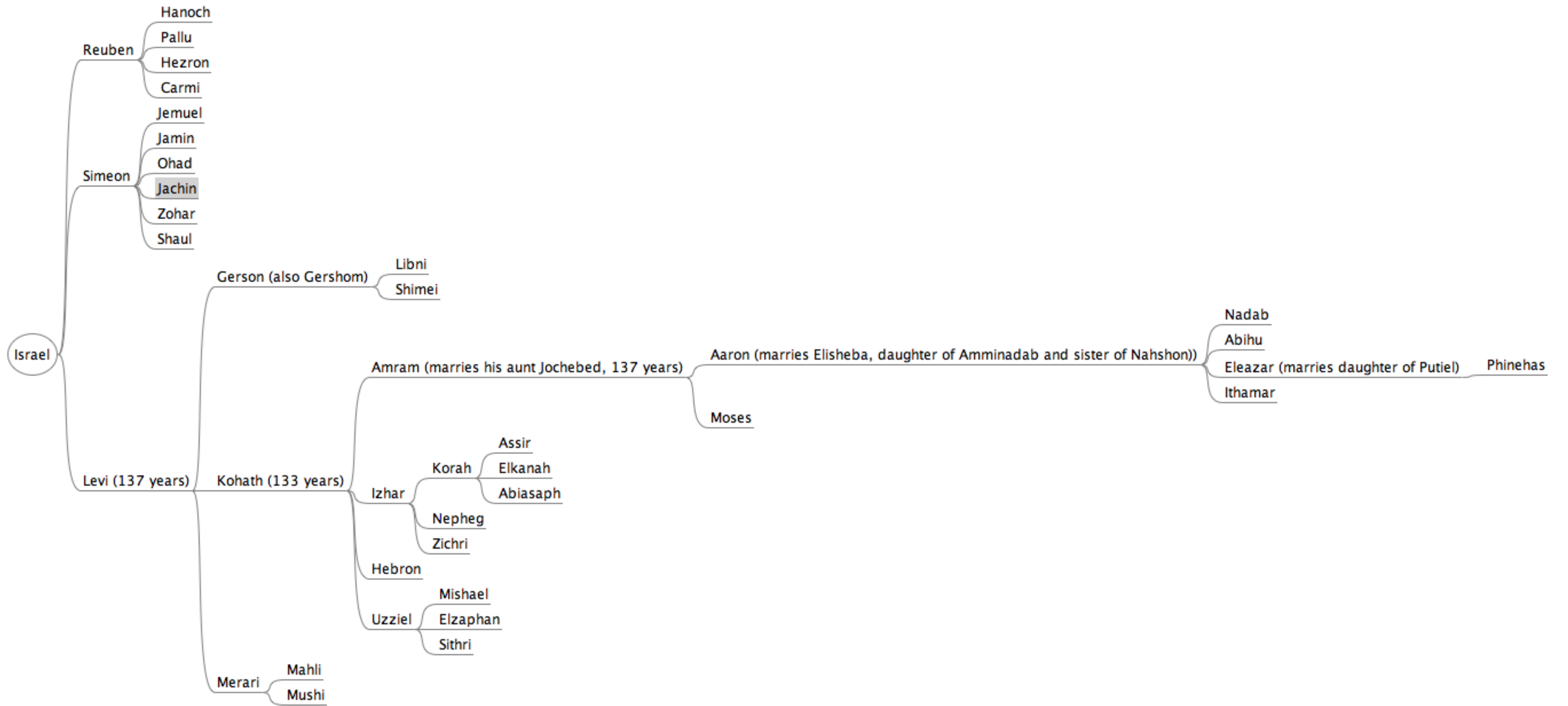
Jesu seier ved å dø var også en overraskende “knekk”. Og han møtte masse motstand selv om Gud var med ham på en større måte enn med noen andre.

Gud vet hvordan han skal få ting til å skje.

Paulus snakker om at han holder ut motgangen (“død”) for at det kan bli til liv for andre (2 Kor).

Har du noen erfaringer med dette?

6,14-27

KAP 7-11: DE 10 PLAGENE

FORHERDELSEN AV FARAO

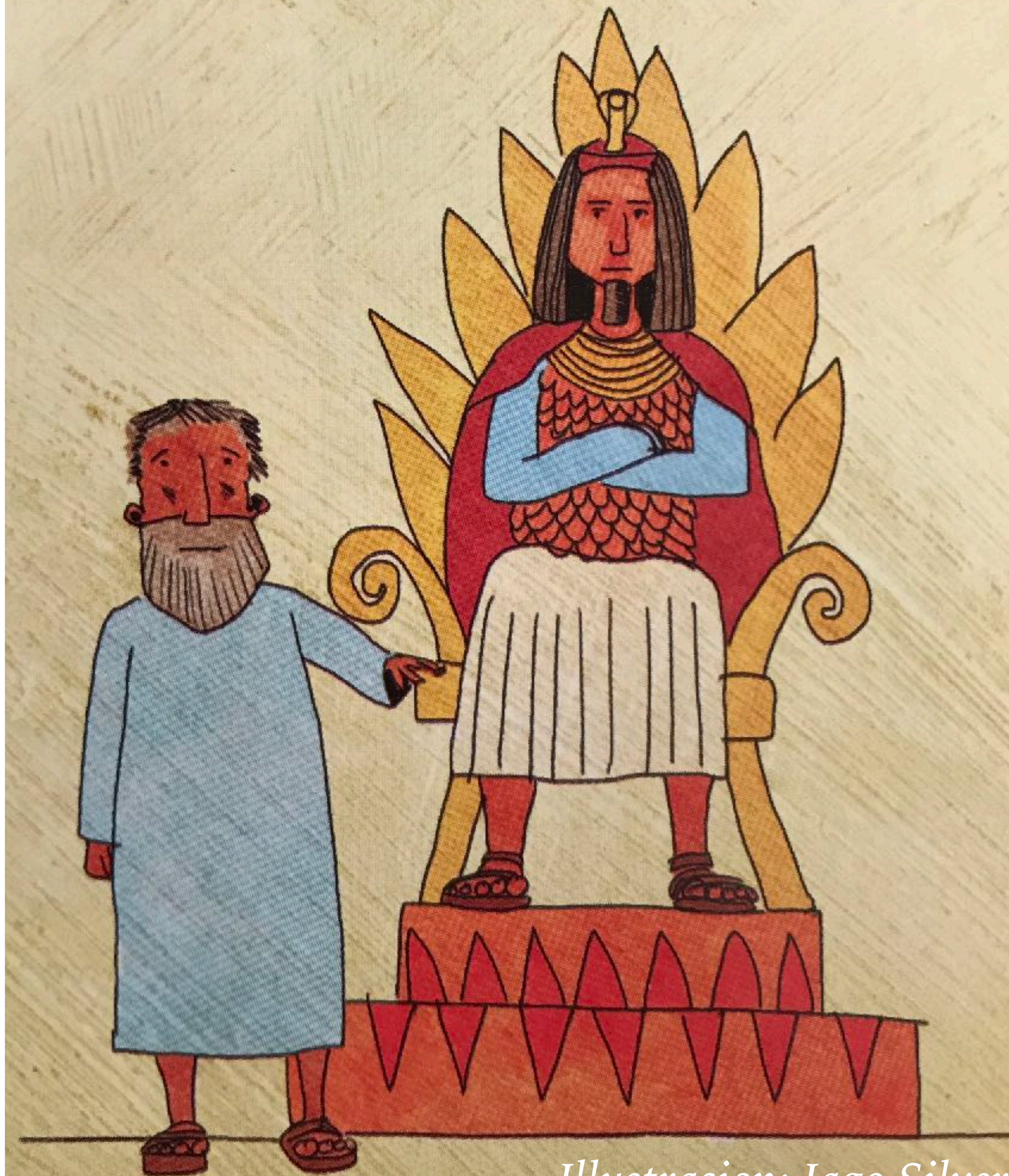
- 3,19: *Men jeg vet at egypterkongen ikke vil la dere dra om ikke en sterk hånd tvinger ham.*
- 4,21: *Men jeg vil gjøre hans hjerte ubøyelig, så han ikke lar folket dra.*
- **Hjertet - farao - hjertet - farao - farao - Gud - farao - Gud - Gud...**
- 9,17: *Fortsatt hindrer du folket mitt og lar det ikke dra (etter 'Herren' i 9,12)*
- 10,1-2: *Det er jeg som har gjort hjertene harde, både i ham og i tjenerne hans, for at jeg skal gjøre disse tegnene blant dem, og for at du skal fortelle barn og barnebarn hvordan jeg viste min makt i Egypt, og hvilke tegn jeg gjorde blant dem. Da skal dere kjenne at jeg er Herren.»*
- 10,3: *Moses og Aron gikk til farao og sa til ham: «Så sier Herren, hebreernes Gud: Hvor lenge vil du nekte å bøye deg for meg?»*
- 11,9: *«Farao kommer ikke til å høre på dere. Så kan jeg få gjort mange under i Egypt.»*
- 11,10: *Men Herren gjorde faraos hjerte ubøyelig, og han lot ikke israelittene dra ut av landet.*
- 14,4 (v. 17-18): *Jeg vil gjøre faraos hjerte ubøyelig, så han setter etter dem. Da skal jeg vise min herlighet på farao og hele hans hær. Og egypterne skal kjenne at jeg er Herren.*

FORHERDELSEN AV FARAO

- 3,19: *Men jeg vet at egypterkongen ikke vil la dere dra om ikke en sterk hånd tvinger ham.*
- 4,21: *Men jeg vil gjøre hans hjerte ubøyelig, så han ikke lar folket dra.*
- **Hjertet - farao - hjertet - farao - farao - Gud - farao - Gud - Gud...**
- 9,17: *Fortsatt hindrer du folket mitt og lar det ikke dra (etter 'Herren' i 9,12)*
- 10,1-2: *Det er jeg som har gjort hjertene harde, både i ham og i tjenerne hans, for at jeg skal gjøre disse tegnene blant dem, og for at du skal fortelle barn og barnebarn hvordan jeg viste min makt i Egypt, og hvilke tegn jeg gjorde blant dem. Da skal dere kjenne at jeg er Herren.*»
- 10,3: *Moses og Aron gikk til farao og sa til ham: «Så sier Herren, hebreernes Gud: Hvor lenge vil du nekte å bøye deg for meg?»*
- 11,9: *«Farao kommer ikke til å høre på dere. Så kan jeg få gjort mange under i Egypt.»*
- 11,10: *Men Herren gjorde faraos hjerte ubøyelig, og han lot ikke israelittene dra ut av landet.*
- 14,4 (v. 17-18): *Jeg vil gjøre faraos hjerte ubøyelig, så han setter etter dem. Da skal jeg vise min herlighet på farao og hele hans hær. Og egypterne skal kjenne at jeg er Herren.*

HENSIKTEN MED DE 10 PLAGENE

- “Egypterne skal kjenne at jeg er Herren...” (7:5)
- “...så [faraos] kan kjenne at ingen er som jeg på hele jorden” (9:14)
- “...for å vise [faraos] min makt” (9:16)
- “...for at navnet mitt skal bli forkynt over hele jorden” (9:16)
- “...for [faraos] skal kjenne at jorden hører Herren til.” (9,29)
- “...jeg skal holde dom over alle gudene i Egypt” (12:12)

Illustrasjon: Jago Silver

1. NILEN TIL BLOD

- Nilen var Egyptas “hjerte” og tilbedt som en gud
- Forbundet med guden Hapi
- Farao Amenemhat III ble fremstilt som Hapi fordi Nilens årlige flomnivåer var høye i nesten hele hans regjeringstid.

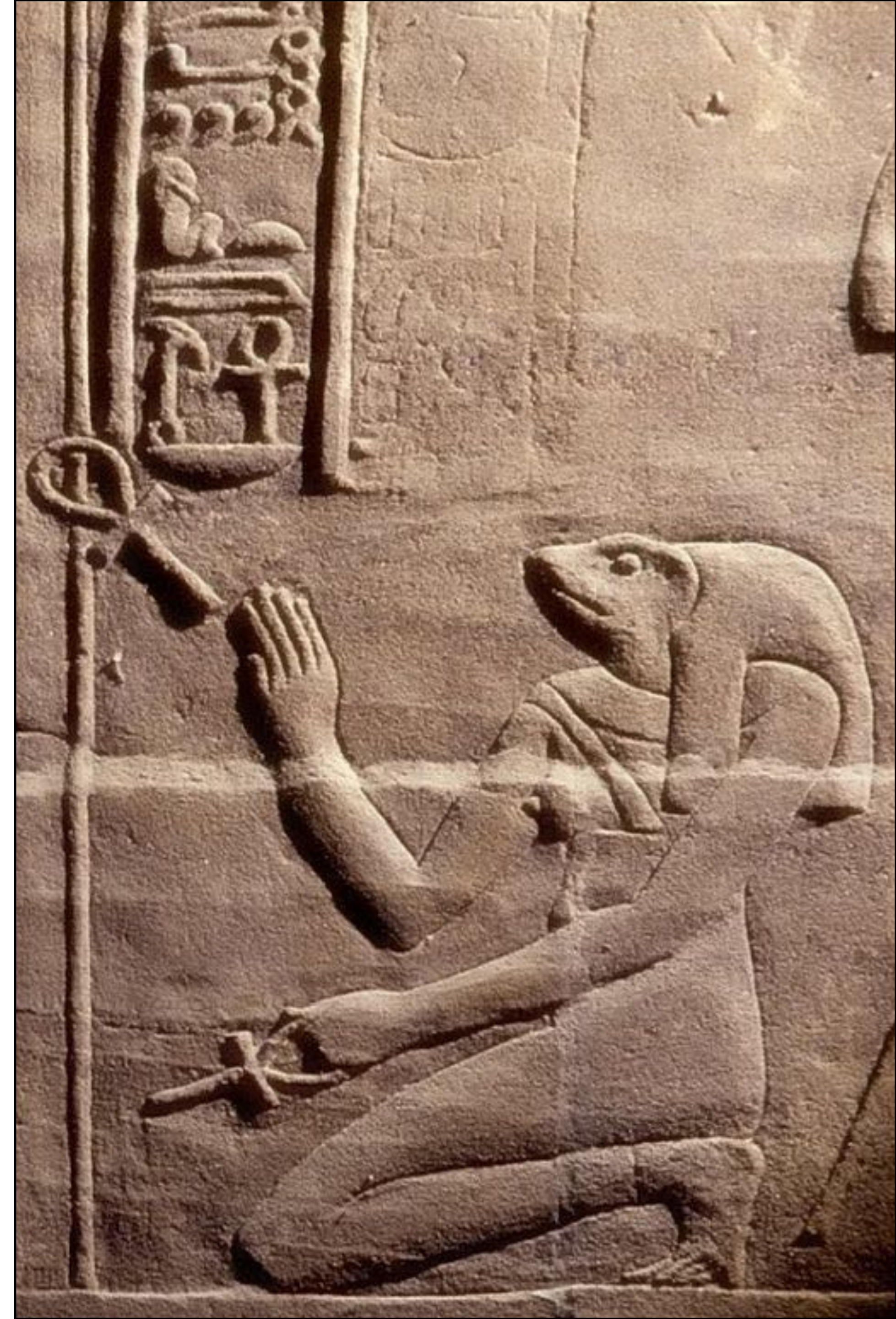

NEPTUNE ET SES TRITONS
D'APRÈS LA STATUE DE LA BIBLIOTHÈQUE
DE GENÈVE

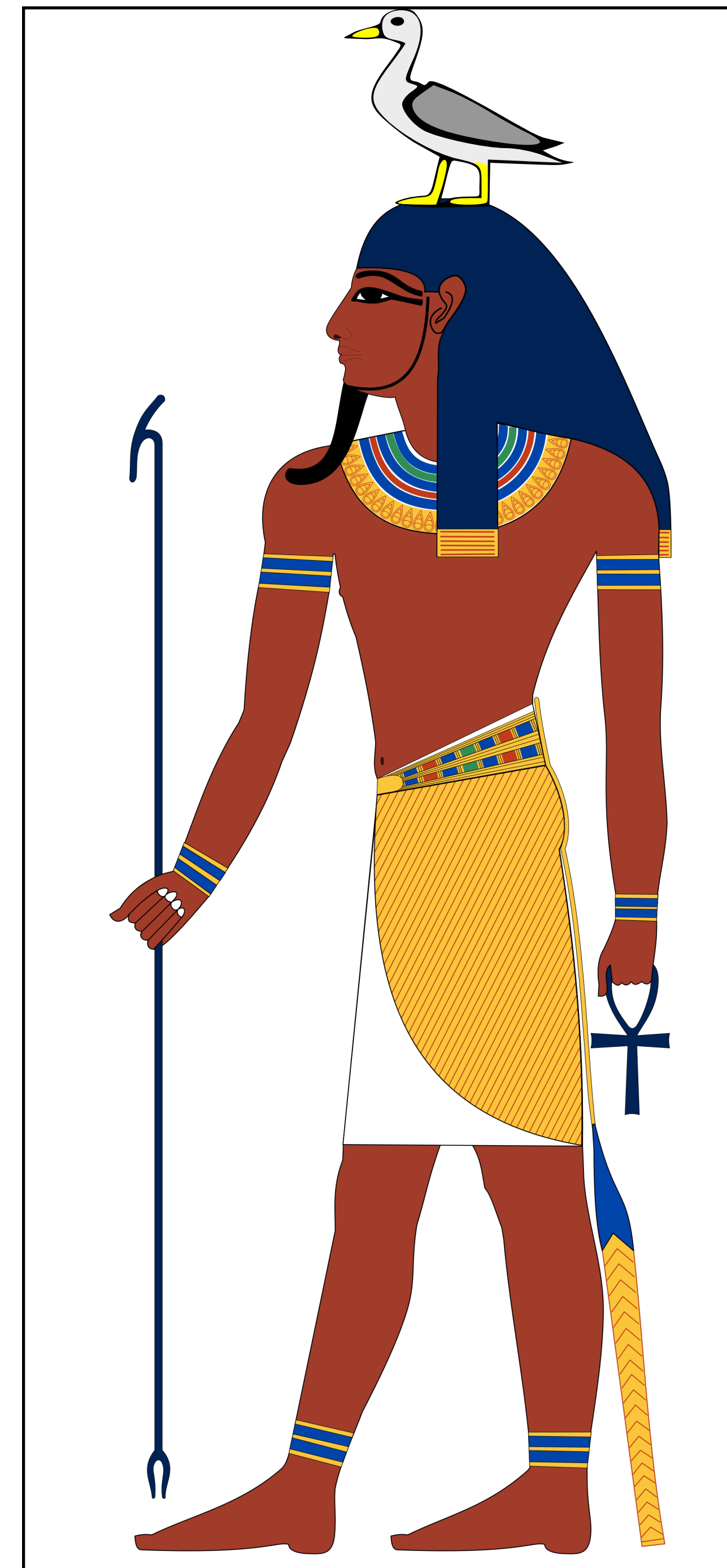
2. FROSKER

- Gudinnen Heqt
- Fødsel og fruktbarhet
- Frosker var hellige og kunne ikke drepes

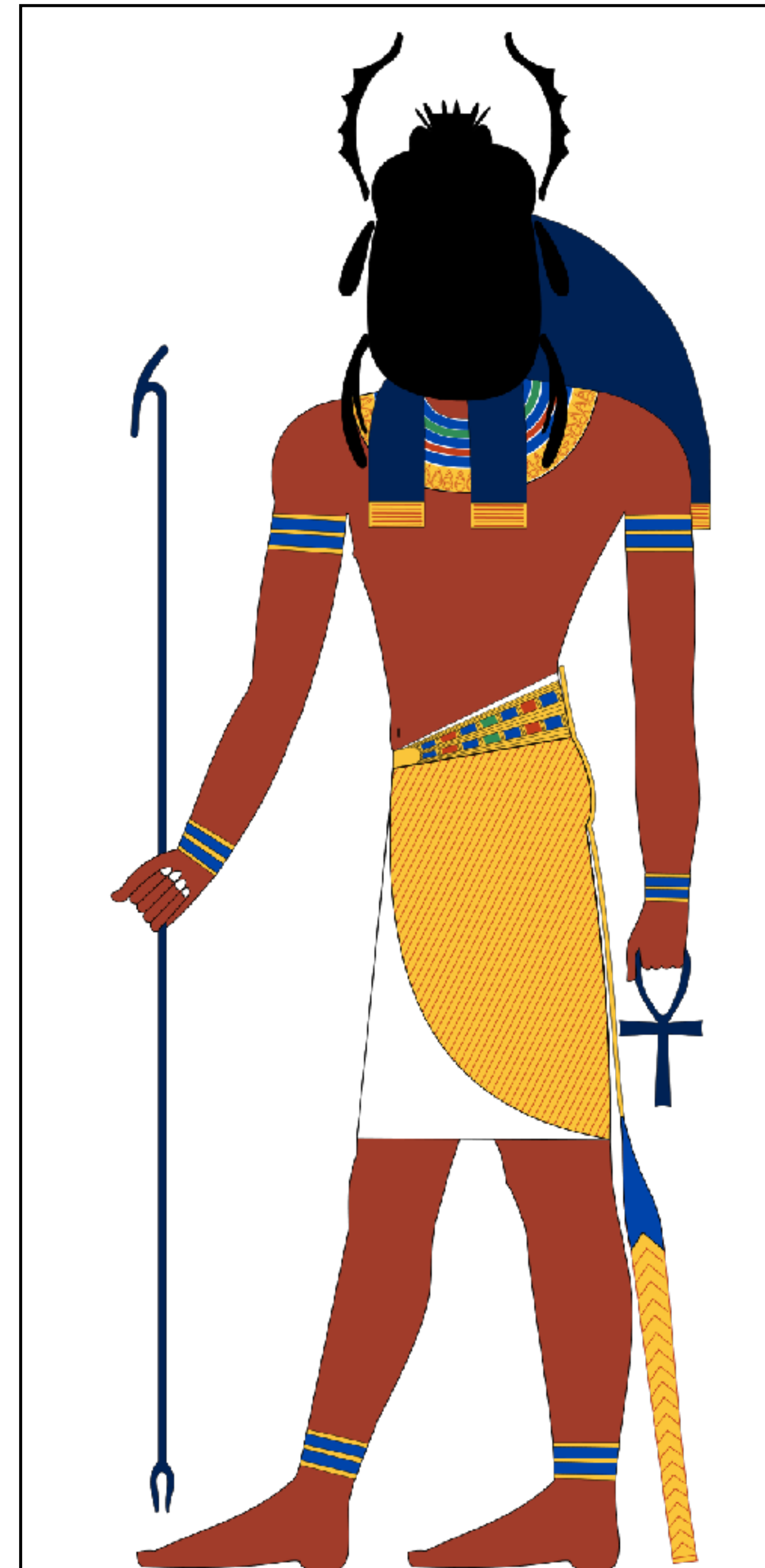
3. LUS/MYGG/KNOTT

- Guden Geb som var gud for jord?

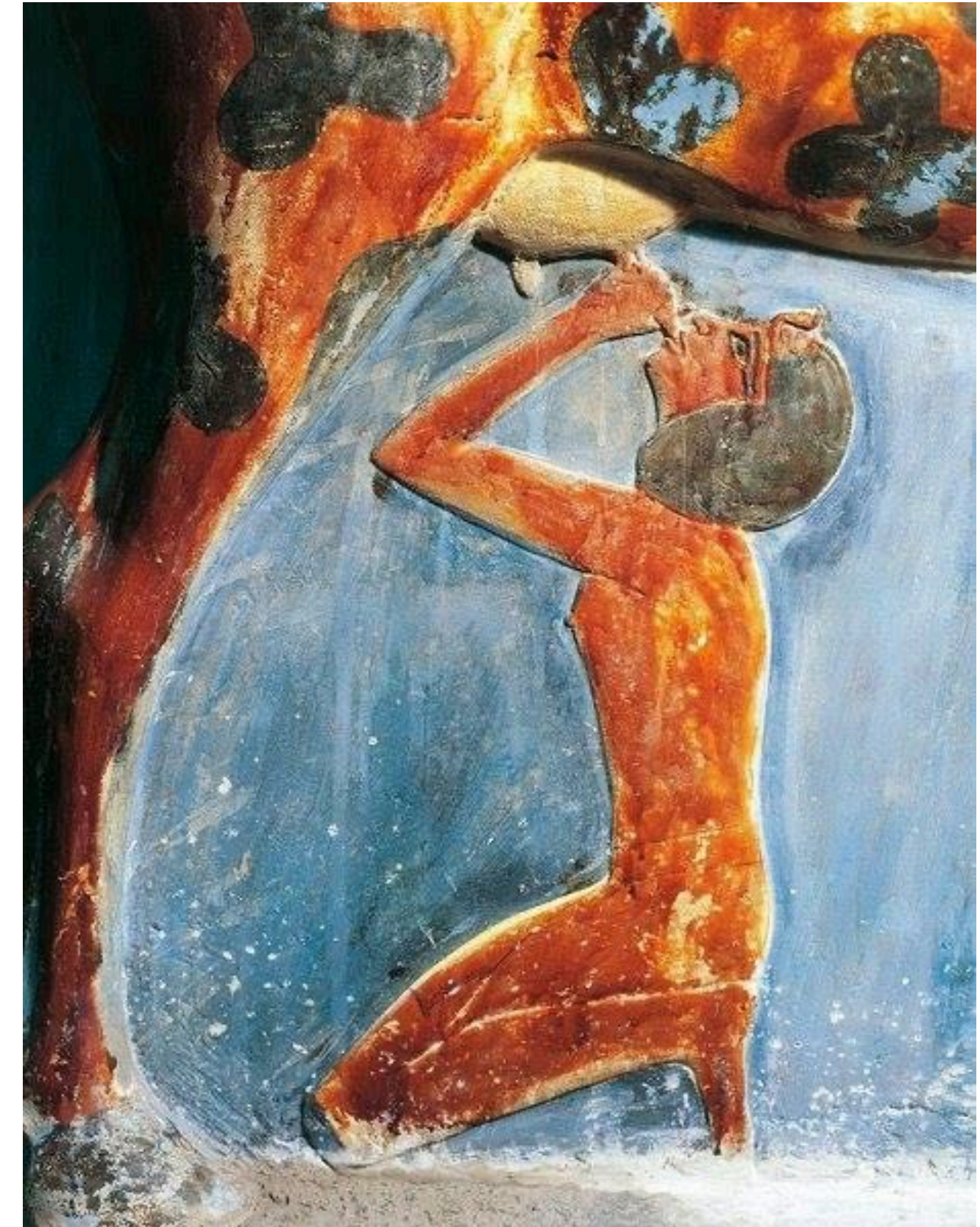

4. INSEKTER/FLUER

- Guden Khepri?
- Skaper, beskytter, solgud, gud for oppstandelse
- Dyttet sola i sin bane, spesielt på morgenen.

5. PEST OVER BUSKAPEN

- Hathor, moder- og himmelgudinnen
- Ofte fremstilt som en ku/med kuhode

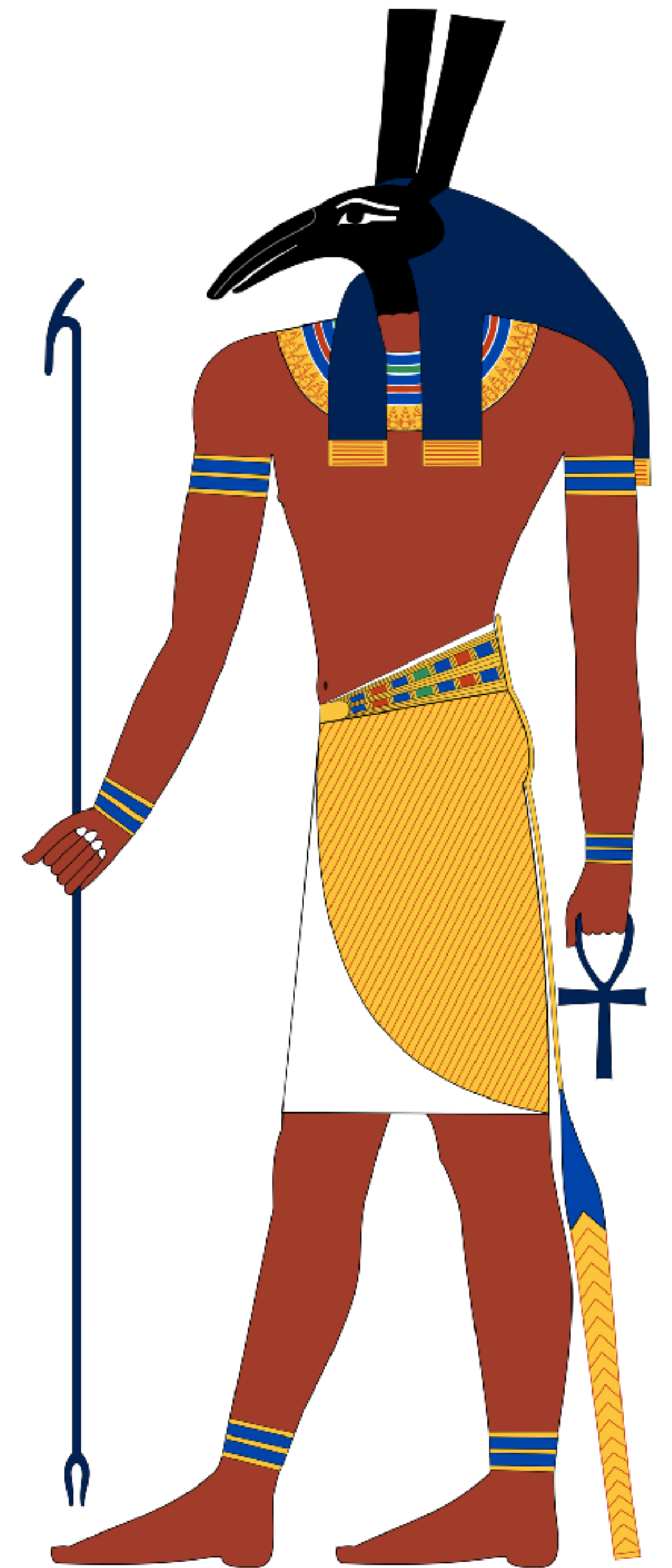
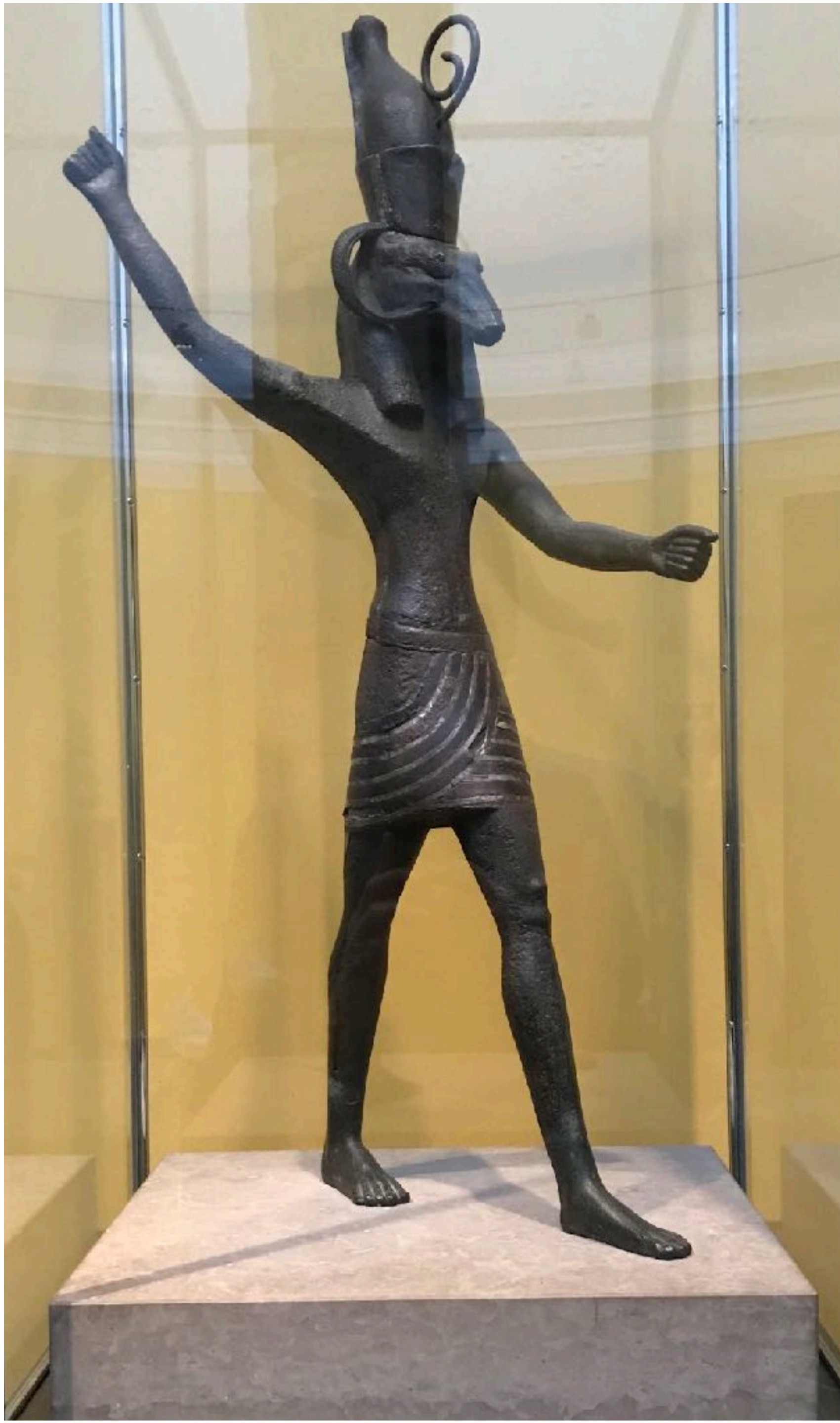
6. BYLLER

- Gudinnen Isis/Aset? (Helbredelse og magi)
- Kan være en generell dom over egyptisk religion, siden man ble religiøst uren av all hudsykdom.

7. HAGL

- Set
- Manifesterte seg i vind og storm

8. GRESSHOPPER

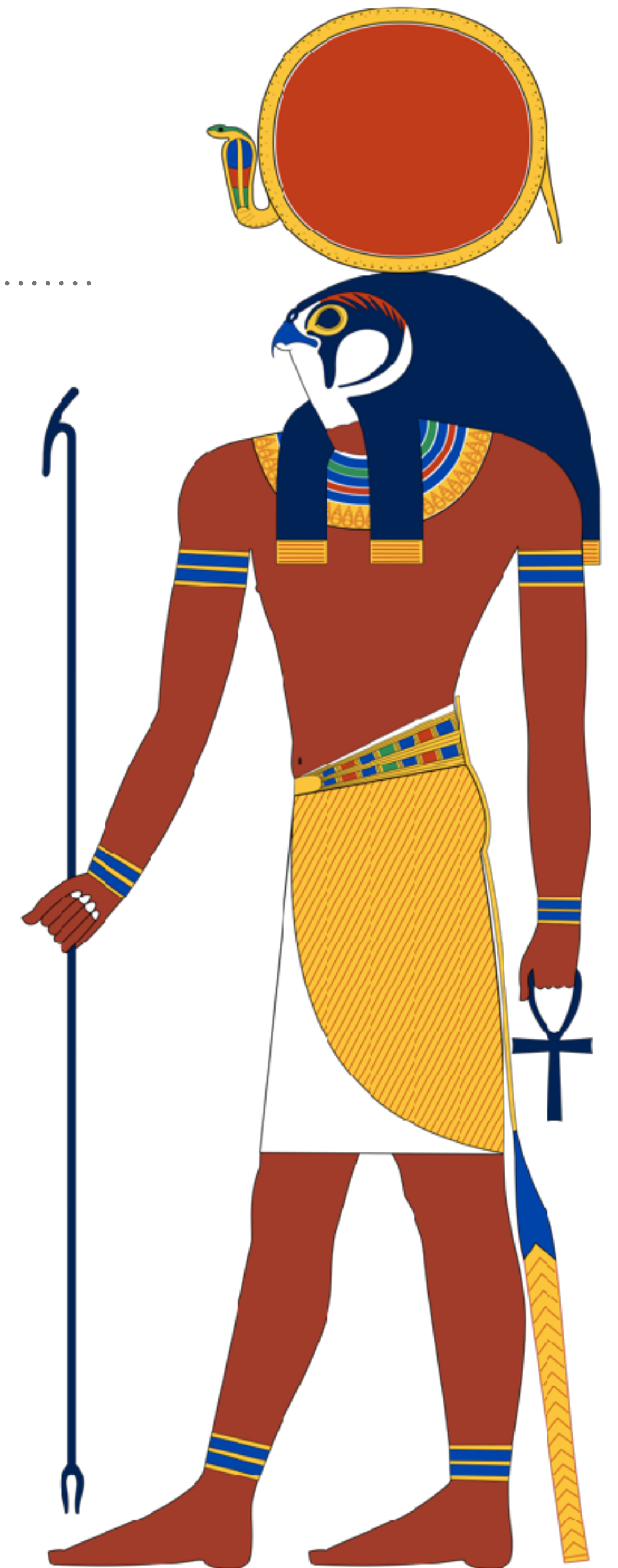
- Min ble feiret i begynnelsen av innhøstningen, og den 7. og 8 plagen ødela hele festen.
- Forsmak av Sivsjøen (10:13, 19) —> Verdens supermakt er som gresshopper for Gud.

9. MØRKE

- Solguden Ra
- Farao ofte kalt Ras sønn
- Amenhotep II løftet fram Ra som den dominante partner i gudekombinasjonen “Amen-Ra”

10. FØRSTEFØDTE

- Egypterne trodde at farao var Horus (kongedømmets gud) og hans avdøde far var dødsguden Osiris
- Farao ble også sett på som Ras sønn
- Farao var staten Egypts “gud” som var ansvarlig for kosmisk orden, Nilen, solens oppgang, markenes fruktbarhet osv.

10. BLE FARAO ADVART?

- 10,24: Farao sendte bud etter Moses
- 10,28-29: *Farao sa til Moses: "Gå fra meg! Vokt deg så du ikke kommer for mitt ansikt mer! For den dagen du gjør det, skal du dø!" Moses svarte: "Det er rett som du sier. Jeg skal aldri se ditt ansikt igjen."*
- 11,1-8: Ordene fra Herren til Moses her ser ut til å komme mens han ennå står foran farao (v. 8). (Vers 3 vil da være en "parentes".)
- Farao blir tydelig advart i v. 4-6.

KAP 7-11: OPPSUMMERING

Gud gjorde plagene til en så stor hendelse for å forberede resten av hans plan med verden. Det handler om mye mer enn å frigi noen undertrykte slaver i Egypt. Utgangen fra Egypt var bare begynnelsen på Guds plan om å bringe frelse til hele verden.

Utgangen fra Egypt oppfylles med oss.

Gjør dette noe med hva du tenker om disse plagene?

12,1–15,22: UTGANGEN

PASSOVER

12:46 —> Sal 34:21 —> Joh 19:36

1 Kor 5:7-8

12,37: 600 000?

(‘ELEPH’: TUSEN, TROPP, LEDER, ENHET, FAMILIE/SLEKT)

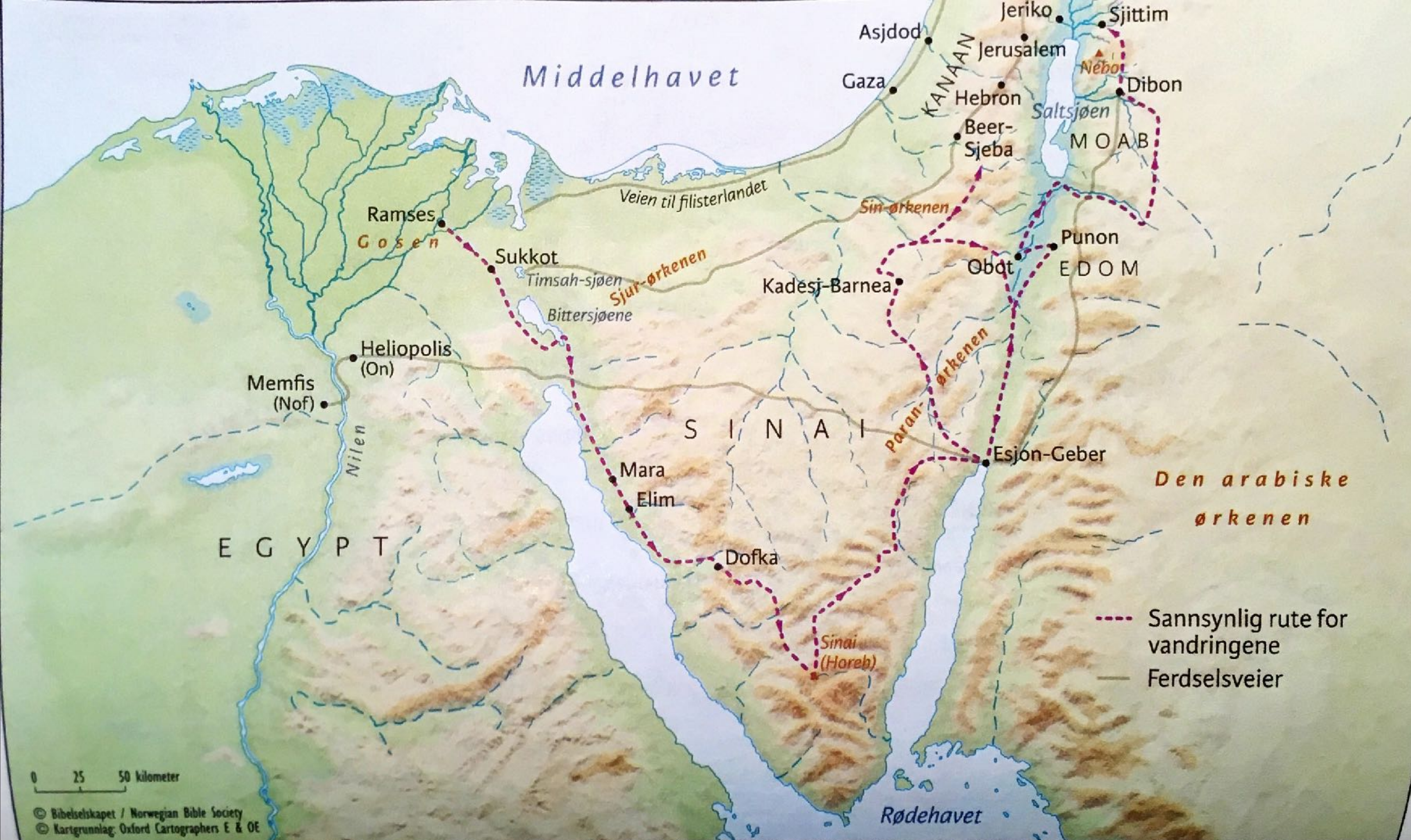
1. 600000 menn (38:26, 4. Mos 1:46, 26:51)
2. 600 familier/slekter (Dom 6:15, 1 Sam 10:19) = ca. 20000 (4. Mos 1:46 med 3:46)
3. Store tall brukt som ‘billedspråk’ i andre kulturer, ofte overdrevne. Brukes for å opphøye Gud, David osv. i *teologisk* historieskrivning.
4. Folketallet under David og Salomo. Kommuniserer at hele Israel på Davids tid kom ut av Egypt.

SIVSJØEN

Middelhavet

- - - Sannsynlig rute for vandringene
 — Ferdseisveier

0 25 50 kilometer

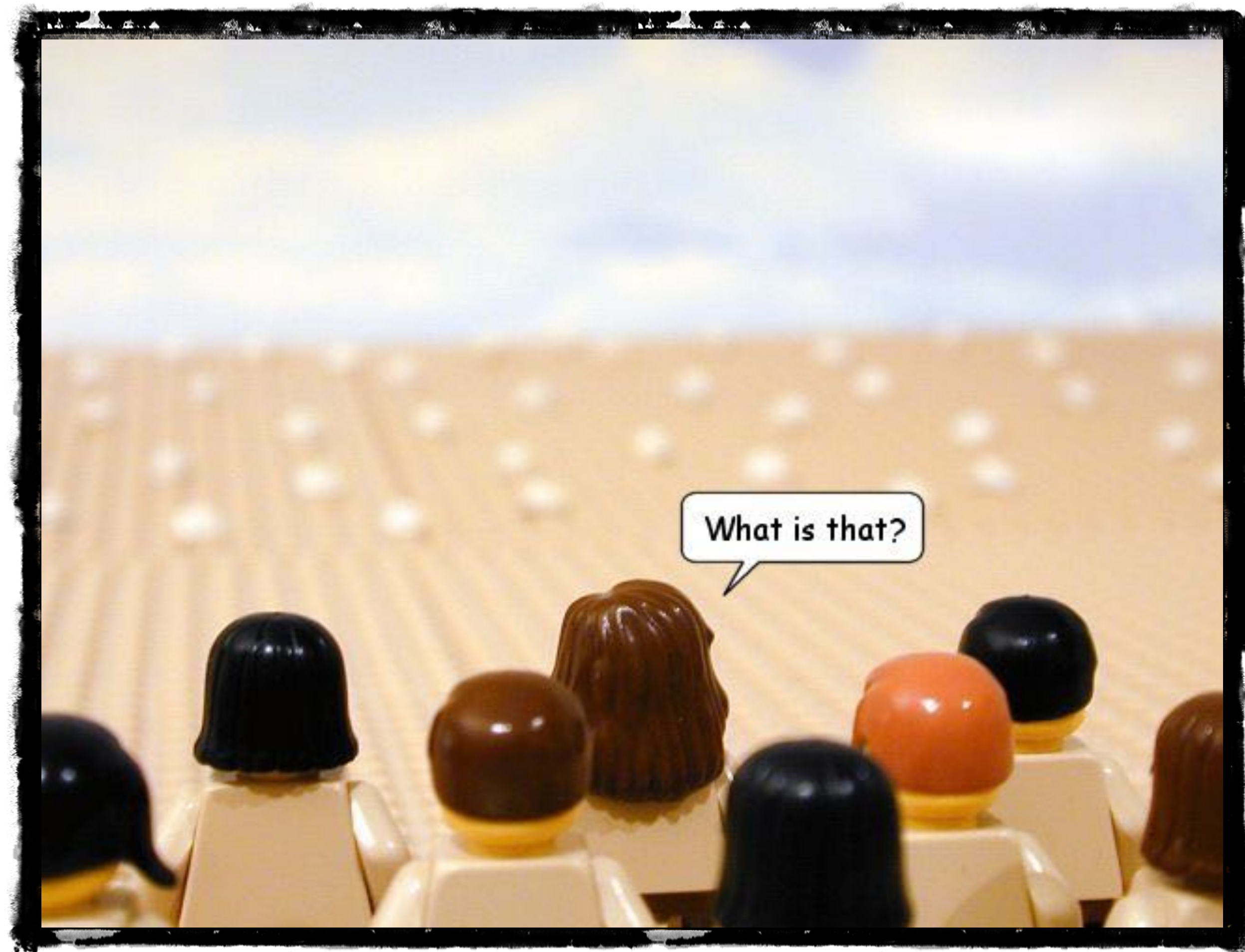
© Bibelselskapet / Norwegian Bible Society
 © Kartgrunnlag: Oxford Cartographers E & OE

3 KLAGE-EPISSODER

15:22 - 17:7

3 KLAGE-EPISODER (15:22 - 17:7)

1-15	Utgangen fra Egypt	Relasjonen etableres
16-18	I ørkenen	
19	Gud åpenbarer seg på Sinai-fjellet	
20	De ti bud	En varig relasjon
21-24	Paktsboken	
25-31	Instruksjoner for møteteltet	
32-34	Gullkalven	
35-40	Byggingen av møteteltet	

3 KLAGE-EPISODEN (15:22 - 17:7)

“KLIPPEN VAR KRISTUS” (1 KOR 10:4)

- Joh 4,14: *Men den som drikker av det vannet jeg vil gi, skal aldri mer tørste. For det vannet jeg vil gi, blir i ham en kilde med vann som veller fram og gir evig liv.*
- Joh 7,37-39: *«Den som tørster, skal komme til meg og drikke! Den som tror på meg, fra hans indre skal det, som Skriften sier, renne elver av levende vann.» Dette sa han om Ånden de som trodde på ham, skulle få.*

**KAP 19:
GUD ÅPENBARER SEG
PÅ SINAI-FJELLET**

19:3-8

Moses gikk opp til Gud. Da ropte Herren til ham fra fjellet: «Dette skal du si til Jakobs hus og fortelle til israelittene: Dere har sett hva jeg gjorde med egypterne, og hvordan jeg løftet dere på ørnevinger og bar dere hit til meg. Hvis dere adlyder min røst og holder min pakt, skal dere være min dyrebare eiendom framfor alle andre folk; for hele jorden er min. Dere skal være et kongerike av prester og et hellig folk for meg. Dette er de ordene du skal si til israelittene.» Da Moses kom tilbake, kalte han sammen folkets eldste og la fram for dem alle de ordene som Herren hadde pålagt ham. Og hele folket svarte i kor: «Alt det Herren har sagt, vil vi gjøre.» Dette svaret bar Moses tilbake til Herren.

19:3-8

1. *Hva kom først: Pakten eller nåden? Hva betyr dette?*
2. *Hvordan forklarer Paulus forholdet mellom denne pakten og pakten med Abraham i Gal 3,16-19?*
3. *Hva betydde det for dem å være 'et kongerike av prester'?*
4. *Hvordan bruker 1 Pet 2:9 dette om oss?*

**KAP 20-24:
DE TI BUD OG PAKTSBOKEN**

HVORFOR GIR GUD DEM ALLE DISSE LOVENE?

- *Ikke for å vise at de aldri kommer til å klare å holde dem.*
- *Ikke for å gjøre det vanskelig å leve rett.*
- *Men:*
 1. *For at de skal kunne ha en relasjon med ham.*
 2. *For å vise dem hvem han er - hans hellighet og karakter.*
 3. *For å vise dem hvordan han definerer synd, hvordan han tilgir synd, og hvordan de kan unngå synd.*
 4. *For å gi dem til et bedre liv.*

HAMMURABIS LOVER (BABYLON, CA. 1750 F.KR.)

- Flere likheter med Moseloven (også at loven har et guddommelig opphav) — fordi det er en *lovtekst* fra ca. samme *tidsperiode*.
- Viktig forskjell: Moseloven begynner med relasjonen til Gud med sitt 1. bud: “*Du skal ikke ha andre guder enn meg*”

DE TI BUD

1. Du skal ikke ha andre guder enn meg (v. 2-6)
2. Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn (v. 7)
3. Husk sabbatsdagen og hold den hellig (v. 8-11)
4. Du skal hedre din far og din mor (v. 12)
5. Du skal ikke slå ihjel (v. 13)
6. Du skal ikke bryte ekteskapet (v. 14)
7. Du skal ikke stjele (v. 15)
8. Du skal ikke vitne falskt mot din neste (v. 16)
9. Du skal ikke begjære din nestes hus (v. 17a)
10. Du skal ikke begjære din nestes kone (v. 17b)

DE TI BUD (I FØLGE AUGUSTIN, DEN KATOLSKE KIRKE OG LUTHERANERE)

1. Du skal ikke ha andre guder enn meg (v. 2-6)
2. Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn (v. 7)
3. Husk sabbatsdagen og hold den hellig (v. 8-11)
4. Du skal hedre din far og din mor (v. 12)
5. Du skal ikke slå ihjel (v. 13)
6. Du skal ikke bryte ekteskapet (v. 14)
7. Du skal ikke stjele (v. 15)
8. Du skal ikke vitne falskt mot din neste (v. 16)
9. Du skal ikke begjære din nestes hus (v. 17a)
10. Du skal ikke begjære din nestes kone (v. 17b)

DE TI BUD (FILON, JOSEFUS, GR.-ORT., ALLE PROTESTANTER UNNTATT LUTHERANERE)

1. Du skal ikke ha andre guder enn meg (v. 2-3)
2. Du skal ikke lage deg gudebilder (v. 4-6)
3. Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn (v. 7)
4. Husk sabbatsdagen og hold den hellig (v. 8-11)
5. Du skal hedre din far og din mor (v. 12)
6. Du skal ikke slå ihjel (v. 13)
7. Du skal ikke bryte ekteskapet (v. 14)
8. Du skal ikke stjele (v. 15)
9. Du skal ikke vitne falskt mot din neste (v. 16)
10. Du skal ikke begjære din nestes hus (v. 17)

DE TI BUD (FILON, JOSEFUS, GR.-ORT., ALLE PROTESTANTER UNNTATT LUTHERANERE)

1. Du skal ikke ha andre guder enn meg (v. 2-3)
2. Du skal ikke lage deg gudebilder (v. 4-6)
3. Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn (v. 7)
4. Husk sabbatsdagen og hold den hellig (v. 8-11)
5. Du skal hedre din far og din mor (v. 12)
6. Du skal ikke slå ihjel (v. 13)
7. Du skal ikke bryte ekteskapet (v. 14)
8. Du skal ikke stjele (v. 15)
9. Du skal ikke vitne falskt mot din neste (v. 16)
10. Du skal ikke begjære din nestes hus (v. 17)

Gud talte disse ordene direkte til folket, og senere skrevet med “Guds finger”. Resten av loven ble nedskrevet av Moses.

Hvordan sørge for at det 10. bud holdes i et samfunn?

Fungerer derfor trolig som “overskrifter” (hovedparagrafer) til loven siden de ikke nevner straff. Eksempler følger i Paktsboken (kap 21-23)

DET 1. BUD: INGEN ANDRE GUDER (V. 2-3)

“Jeg er HERREN din Gud, som førte deg ut av Egypt, ut av slavehuset. Du skal ikke ha andre guder enn meg.”

Overgivelse til Gud som hadde reddet dem er relasjonens hjerte og grunnlaget som alt annet hviler på

DET 2. BUD: INGEN GUDEBILDER (V. 4-6)

- ▶ I både Egypt og Kanaan (m.m) ble gudene fremstilt med trekk fra mennesker og dyr. Alle slike forsøk ville forvrengte bildet av Guds sanne natur.
- ▶ Dette forbudet ville tydelig skille Gud fra alle andre guder
- ▶ *Jesus er det sanne Gudsbildet (Joh 1:18, 14:9, Heb 1:3)*
- ▶ 3-4 ledd: En storfamilie? Poenget er uansett kontrasten med 1000 ledd.
- ▶ *Kjærlighet til Gud er grunnleggende for pakten, ikke frykt for straff.*

DET 3. BUD: IKKE MISBRUKE HERRENS NAVN (V. 7)

- ▶ Heller ikke feilrepresentere Gud med ord, men ha stor respekt.
- ▶ Handler trolig om å sverge ved Gud og så ikke holde det (“så sant Herren lever...”).
- ▶ “Du skal ikke bære/løfte opp Herren din Guds navn til tomhet.”
- ▶ *Matt 5,34: Ikke sverg i det hele tatt, la ditt ja være ja og nei være nei.*

BUD 4: HUSK SABBATEN (V. 8-11)

“Husk” fordi de allerede holdt sabbaten (kap 16)?

Sabbaten var paktstegnet som viste at de var Guds folk. Å bryte den var å forakte pakten og relasjonen med Gud (31:13-14).

Sabbaten er til for mennesket (Mark 2:27), er ikke et bud i den nye pakt (Rom 14:5) og pekte fram på frelsen (Hebr 4).

BUD 5: HEDRE DIN FAR OG DIN MOR (V. 12)

- Det første med et løfte (Ef 6:2): Et langt liv i landet de skal få.
- Dødsstraff for å slå eller forbanne sine foreldre (21:15, 17)
- *Gjentas av Paulus i Ef 6:1-3*

BUD 6: IKKE SLÅ I HJEL (V. 13)

ratsach: brukes om å drepe noen som ikke er en fiende av folket (*myrde*; et annet ord brukes om dødsstraff)

Ingen har rett til å ta livet av et annet menneske fordi alle er skapt i Guds bilde (1. Mos 1:27, 9:6).

Oppfylles av kjærligheten (Rom 13:8-10)

BUD 7: IKKE BRYTE EKTESKAPET (V. 14)

Vanligvis brukt om en mann og en gift kvinne, men også om kvinnen i 3. Mos 20:10.

Jesus sier utroskap i tankene allerede er synd (Matt 5:27-28).

Oppfylles av kjærligheten (Rom 13:8-10)

BUD 8: IKKE STJELE (V. 15)

- Definert mer i kap 21-22 til å inkludere kidnapping (21:16) og stjeling av dyr (22:1, 12) og ting (22:7).
- Hammurabis lov og andre oldtidslovverk har dødsstraff for stjeling/innbrudd, mens Moseloven har (når det gjelder stjeling) dødsstraff kun for kidnapping (stjeling av mennesker, slavehandel).
- Gud bryr seg om eiendeler og eiendom, men menneskeliv er viktigere.
- *Oppfylles av kjærligheten (Rom 13:8-10)*

BUD 9: IKKE VITNE FALSKT (V. 16)

Først og fremst i rettssaker, men gjelder alle situasjoner hvor usanne ord kunne gå ut over andre.

Utdypet noe mer i 23:1-2, 6-8

*Løgn passer ikke med å være i Kristus
(Ef 4:25, Kol 3:9)*

**SPEAK THE
*TRUTH***

DET 10. BUD: DU SKAL IKKE BEGJÆRE (V. 17)

Det eneste som ser ut til å handle om hjertet og ikke handlinger. Derfor vanskelig å håndheve.

Hvert område av livet må inn under Guds vilje. Ikke nok å holde budene utad.

Jesus sier at å begjære noen er utroskap i hjertet (Matt 5:27-28)

Matt 5:17-48: Ytre lydighet er å gå glipp av poenget

GJELDER DE TI BUD I DAG?

- De ti bud er en del av den gamle pakt.
- De fleste av dem nevnes i NT, men ikke tydelig budene om gudebilder, misbruk av Guds navn og sabbatsbudet.
- Å holde sabbaten blir tydelig et personlig valg (Rom 14:5)
- De ti bud gjelder ikke på samme måte i den nye pakt. De fleste av dem er tidløse uttrykk for Guds karakter og vilje og eksempler på hvordan vi kan elske vår neste, men de kan ikke overføres som en enhet til den nye pakt.
- *NT sier vi stadfester loven ved troen (Rom 3:31) og holder den ved å elske Gud og vår neste (Matt 22:37-39, Rom 13:8-10).*
- *Vi har Guds Ånd og kan leve etter Guds vilje slik De ti bud uttrykker den. Vi 'oppfyller' loven fordi vi holder Lovens egentlige vilje, ikke detaljene.*
- *Vi følger ikke De ti bud, vi følger en høyere standard. I Bergprekenen (Matt 5-7) introduserer Jesus "evighetsetikken".*

HEBRAISKE SLAVER (21:1-11)

- v. 2: Slaver ble frigitt etter 6 år. Kunne kjøpe seg fri før (3 Mos 25:47-53).
- v. 5-7: Kunne velge å forbli slave
- v. 16: Kidnapping var forbudt med dødsstraff
- 3 Mos 25:39-43: Et frivillig valg, og en siste utvei for å klare seg økonomisk.
- 5 Mos 23:15-16: Rømte slaver skulle ikke sendes tilbake til herren sin men behandles godt. Andre kulturer: Straffbart å ikke sende tilbake.
- ‘ebed’: ikke et negativt ladet ord, ble også brukt med ære (tjener, undersått, arbeider). Finnes ikke noe eget ord for ‘slave’.
- Ingen annen lov fra den tid og kultur har blitt funnet hvor herren holdes ansvarlig for hvordan han behandler sine egne slaver.

“

“I Bibelen har vi de første anmodningene i verdenslitteraturen om å behandle slaver som mennesker for deres egen skyld og ikke bare i deres herrers interesse.”

– Anchor Bible Dictionary

PETER J. WILLIAMS

➤ En økning i bruken av *slave* (framfor *tjener*) i bibeloversettelser det siste århundret

➤ Engelsk:

- KJV: 2x
- NKJV: 46x
- NIV: 130x
- NRSV: 166x

➤ Tysk:

- 1912: 0
- 1984: 70x
- 1993: 161x

➤ Spansk:

- 1909: 4x
- 1960: 25x
- 1995: 65x

➤ Norsk:

- 1930: 190 (træl)
- 1978: 273 (slave 31x + trell 242x)
- 1988: 211 (trell 200x + slave 11x)
- 2011: 252x

KAP 21-23

21:12-27: Drap og skader

21:28-36: Okser

22:1-15: Eiendom

22:16-31: Morallover og renter

23:1-13: Rettferdighet og kjærlighet

23:14-19: Høytidene

23:20-33: Engelen og løftene

KAP 24: PAKTEN INNGÅS

Gud kaller Moses, Aron og hans to sønner og 70 av folkets eldste opp på fjellet.

Folket sier for 3. gang at de vil holde pakten (v. 7)

Paktens blod gjør det mulig å se Gud (*eller i det minste føttene hans, kanskje fra under hvelvingen*) og ha et måltid med ham.

KAP 24: PAKTEN INNGÅS

Salige er de som får sitte til bords i Guds rike (Luk 14:15), de som er innbudt til Lammets bryllupsmåltid (Åp 19:9), de som har vasket sine kapper hvite i Lammets blod (Åp 7:14), for de skal se hans ansikt (Åp 22:4).

Det er dette alt handler om, og vi ser hva Gud vil allerede her: Å ha fellesskap med oss og at vi skal leve livene våre i samsvar med hans karakter fordi det er best for oss. Moseloven var en gave fra ham, og det at vi nå har loven skrevet i hjertene våre er en enda større gave. Vi kan leve livet i Ånden nå, inntil han gjør alle ting nye og denne relasjonen blir fullkommen.

Har din forståelse av Moseloven endret seg?

Gjør dette noe med ditt syn på frelsen?

KAP 25-40:

MØTETELETET OG GULLKALVEN

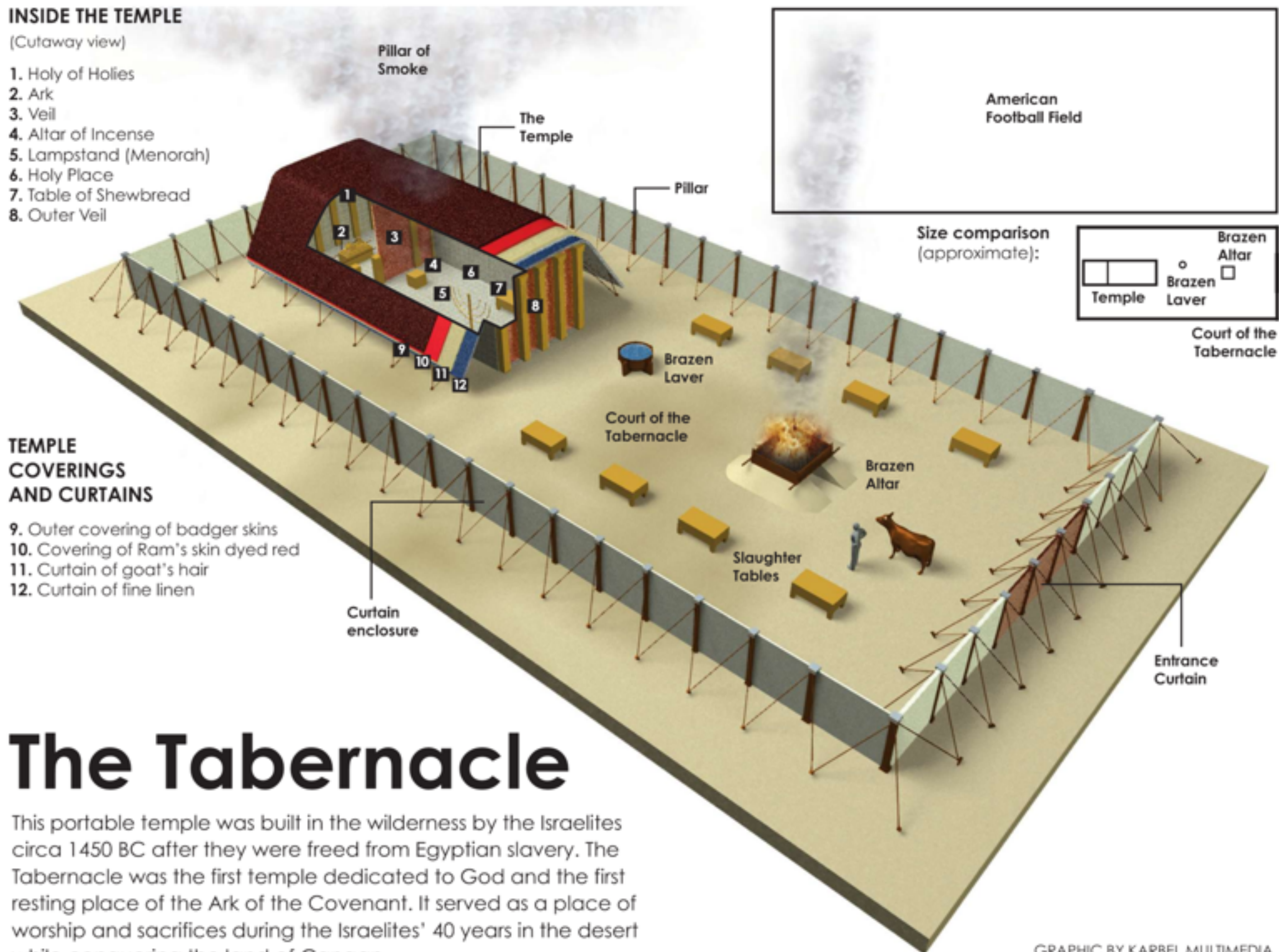
INSIDE THE TEMPLE

(Cutaway view)

1. Holy of Holies
2. Ark
3. Veil
4. Altar of Incense
5. Lampstand (Menorah)
6. Holy Place
7. Table of Shewbread
8. Outer Veil

TEMPLE COVERINGS AND CURTAINS

9. Outer covering of badger skins
10. Covering of Ram's skin dyed red
11. Curtain of goat's hair
12. Curtain of fine linen

The Tabernacle

This portable temple was built in the wilderness by the Israelites circa 1450 BC after they were freed from Egyptian slavery. The Tabernacle was the first temple dedicated to God and the first resting place of the Ark of the Covenant. It served as a place of worship and sacrifices during the Israelites' 40 years in the desert while conquering the land of Canaan.

THE TABERNACLE TENT

The entire tent was 45 feet (13.7 m) long, 15 feet (4.6 m) wide, and 15 feet (4.6 m) high. It was a wooden skeletal structure, overlaid with gold, with no solid roof or front wall (Ex. 26:15–29). Five wooden bars (overlaid with gold) passed through rings attached to each frame (Ex. 26:26–30).

The Most Holy Place was a 15-foot (4.6-m) cube, containing only the ark of the covenant (Ex. 25:10–22; 37:1–9). It was here that Yahweh would descend to meet with his people in a cloud theophany (divine appearance). The high priest could enter only once a year, on the Day of Atonement (see note on Heb. 9:7).

The framed structure was covered by four layers of cloth and skin (Ex. 26:1–14).

The table for the bread of the Presence (Ex. 25:23–30)

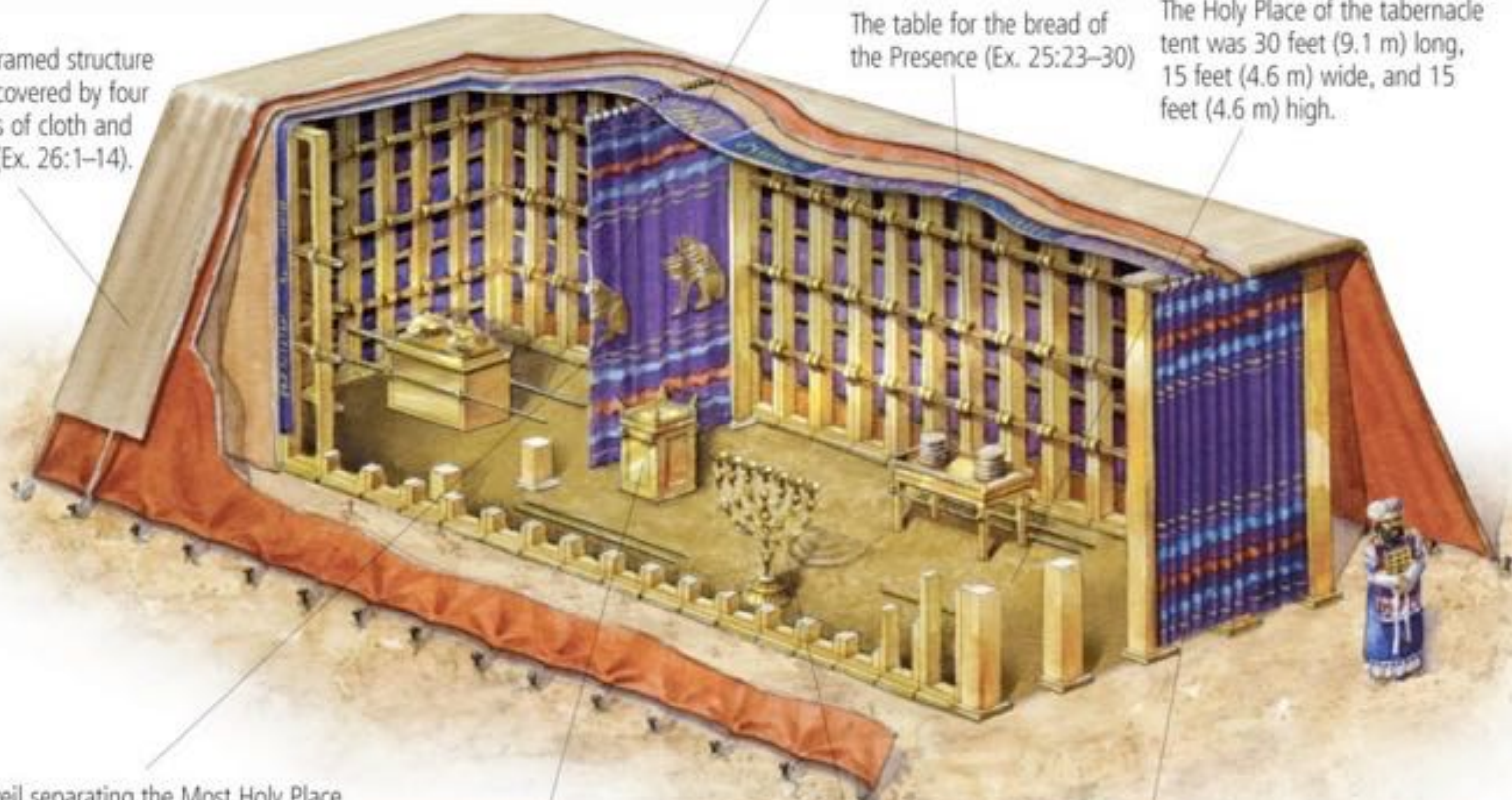
The Holy Place of the tabernacle tent was 30 feet (9.1 m) long, 15 feet (4.6 m) wide, and 15 feet (4.6 m) high.

The veil separating the Most Holy Place from the Holy Place was made from blue, purple, and scarlet dyed yarns woven with fine twined linen and embroidered with cherubim (Ex. 26:31–33). It hung on four golden pillars.

The altar of incense (Ex. 30:1–5; 37:25–29)

The golden lampstand (Ex. 25:31–40; 37:17–24)

The veil that formed the entrance to the tabernacle was similar to the veil separating the Holy Place from the Most Holy Place, except that cherubim were not embroidered on it. It was suspended on five golden pillars (Ex. 26:36–37).

1-15	Utgangen fra Egypt	Relasjonen etableres
16-18	I ørkenen	
19	Gud åpenbarer seg på Sinai-fjellet	
20	De ti bud	En varig relasjon
21-24	Paktsboken	
25-31	Instruksjoner for møteteltet	
32-34	Gullkalven	
35-40	Byggingen av møteteltet	

KAP 32-34: MELLOMSPILL OG KRISE

KAN GUD ANGRE? (32:14)

1. Gud 'er ikke et menneske, en som angrer'. (4 Mos 23:19, 1 Sam 15:11, 29)
2. Hva med løftet til Juda i 1 Mos 49:10?
3. Gud endrer ofte planer ut fra menneskenes respons. (Jer 18:7-10, Jona 3:10)
4. "Kanskje kan jeg skaffe soning for synden deres." (v. 30, 4 Mos 16,41-50)

“HELLIG FOR HERREN”

Sak 14:8,20

Joh 7:37-38

MØTETELTET OG SKAPELSESSYMBOLIKK

- Kjeruber (25:22, 26,1) vokter Eden (1 Mos 3:24)
- Inngang fra øst (26:22, 1 Mos 3:24)
- ‘Herren sa til Moses’ 7 ganger = 7 skapelsesdager
 - 7. gang: hvile på sabbaten
 - “...men den sjuende dagen hvilte han og pustet rolig ut.” (31:17 avslutter instruksene)
 - “...den sjuende dagen hvilte han fra hele det arbeidet han hadde gjort.” (1 Mos 2:2)
- Prestevigselen varte 7 dager (29:35)
- ‘Guds Ånd’ (31:3) bare nevnt i 1 Mos 1:2 så langt

1. Mosebok 1-3

1 Mosebok 1-2

2 Mosebok 39-40

“Så var himmelen og jorden fullført” (1 Mos 2:1)

“Slik ble alt arbeidet på boligen, telthelligdommen, fullført.” (2 Mos 39:32)

“Gud velsignet dem” (1 Mos 1:22, 28)

“Moses velsignet dem” (2 Mos 39:43)

“Gud så på alt det han hadde gjort, og se, det var svært godt!” (1 Mos 1:31)

“Moses så på alt det som var gjort, og se, de hadde gjort det slik Herren hadde befalt.” (2 Mos 39:43)

“Den sjuende dagen fullførte Gud det arbeidet han hadde gjort” (1 Mos 2:2)

“Slik fullførte Moses arbeidet” (2 Mos 40:33)

40:34-38

- Moses kunne ikke gå inn.
- Gud er både hellig og nær.

GUDS HERLIGHET OG BOLIG

1. *Så dekket skyen telthelligdommen, og Herrens herlighet fylte boligen. (2 Mos 40:34)*
2. *Da prestene gikk ut av helligdommen, fylte skyen Herrens hus. Prestene kunne ikke stå og gjøre tjeneste på grunn av skyen; for Herrens herlighet fylte tempelet. (1 Kong 8:10-11)*
3. *Dette nye huset skal bli herligere enn det første, sier Herren over hærs-karene. (Hag 2:9)*
4. *Og Ordet ble menneske og tok bolig iblant oss, og vi så hans herlighet, en herlighet som den enbårne Sønn har fra sin Far, full av nåde og sannhet. (Joh 1:14)*
4. *For i ham ville Gud la hele sin fylde ta bolig. (Kol 1:19)*
5. *Vet dere ikke at dere er Guds tempel, og at Guds Ånd bor i dere? ... Guds tempel er hellig, og dette tempelet er dere. (1 Kor 3:16-17)*
6. *Vet dere ikke at kroppen deres er et tempel for Den hellige ånd som bor i dere, og som er fra Gud? (1 Kor 6:19)*
7. *Noe tempel så jeg ikke i byen, for Herren Gud, Den allmektige, og Lammet er dens tempel. Og byen trenger ikke lys fra sol eller måne, for Guds herlighet lyser over den, og Lammet er dens lys. (Åp 21:22-23)*

JESUS I 2. MOSEBOK

- ▶ Jesus er “den nye Moses”
 - Ut av Egypt (Matt 2:15)
 - 40 dager i ørkenen
 - Nesten drept som barn
 - Sivsjøen —> dåpen (1 Kor 10)
- ▶ Påskelammet
- ▶ ‘Slo opp sitt telt’ iblant oss (Joh 1:14)
- ▶ Hele utgangen peker fram mot frelsen i Jesus

“

”Som lydige barn skal dere ikke lenger la dere lede av de lystene dere fulgte den gang dere levde i uvitenhet. Han som kalte dere, er hellig. Slik skal også dere være hellige i all deres ferd. For det står skrevet: Dere skal være hellige, for jeg er hellig.”

- 1 Peter 1:14-16

HVA BETYR 2. MOSEBOK FOR OSS?

1. Den hellige Gud reddet Israel fra slaveri, gjorde dem til sitt folk, åpenbarte sin karakter og sin vilje i loven, og ønsket å bo midt i blant dem i telthelligdommen. Målet med dette var at den samme hellige Gud ville redde deg fra syndens slaveri, gjøre deg til sitt barn, åpenbare seg og sin vilje i Jesus og bo i deg. Hva er din respons til dette i lys av 2. Mosebok?
2. Hva har du lært om Guds karakter i denne boka?
3. Hvordan er vi like israelittene i 2. Mosebok, og hvordan er vi ulike?